

ALGEMEEN NEDERLANDSCH WEEKBLAD

HOOFDREDACTEUR: DRS. W. GOEDHUYTS TE
AERDENHOUT — PLAATSVERVANGEND HOOFDRED.
SYBREN MODDERMAN TE AMSTERDAM

15 CENT per nummer f 6.75 per jaarg.

RED.-SECR. EN ADM. POSTBUS 395 — TEL. 42695
AMSTERDAM — ADVERTENTIE-EXPL.: JUL. v.
STOLBERGLAAN 55 — DEN HAAG — TEL. 77 00 91

KAMERAADSCHAP IN LEVEN EN DOOD

Vrijdag 3 Maart vond te Berlijn een gebeurtenis plaats, die van principieele betekenis is voor de verhouding Nederland-Duitsland en de toekomstige verhouding Nederland, Het Rijk. De plechtige uitvaart van de Nederlandse kameraden Barendregt en Ir. Vries, beiden gevallen tijdens hun arbeid voor de Nederlandse Oost Compagnie, bracht met nadruk dien stillen, gestagen arbeid naar voren, dien zoovele Nederlanders — vaak met inzet van hun leven — verrichten in het kader van den Duitschen strijd en den Duitschen opbouw in het Oosten. Beiden hadden zich volledig gegeven aan hun taak, hebben met volle energie eraan gewerkt, de Nederlandse bijdrage aan de inschakeling der Oostelijke gebieden binnen Europa, te vergrooten. In het volle bewustzijn, dat het levensgeluk der Nederlanders ermede gediend was, die uit de enge overbevolking van het vaderland werden verlost en daar hun energie konden ontplooiën. Maar vooral in het bewustzijn, dat die arbeid — ook al moest hij offers kosten — een grondslag legt voor de toekomst van ons volk.

Thans hebben zijzelf het hoogste offer gebracht en daarmee den hoogen ernst van hun inzet bewezen. Wij brengen hulde aan deze Nederlanders, die, ondanks veel spot en hoon — helaas ook wel van nationaal-socialisten — zeker en onteufbaar hun weg zijn gegaan, zoals hun voorvaderen-pioniers, die den roep van het Oosten volgden. Aan hen en aan hunsgelijken zal het te danken zijn, dat de naam van Nederland — als veel van wat wij nu in eigen land zoo buitengewoon belangrijk achten, volkomen vergeten zal zijn — een plaats heeft verworven in de geschiedenis. Reeds thans is het zoo, dat in de latere geschiedschrijving, dat in het heldenepos van de uitzetting der grenzen van het Rijk, de naam van Nederland niet meer vergeten kan worden; Nederlanders in grooten getale — als vrijwel eenig Germaansch volk buiten het Duitse — bouwden mee aan de ontsluiting dezer gebieden. Het zijn deze dingen, die de grootheid van een volk uitmaken.

Tezamen met de kameraden Barendregt en Vries, stond tijdens de plechtigheid opgebaard het stoffelijk overschot van Gebietskommissar Lormann, den leider van het „Ostwerk Ukraine", waarmee de N.O.C. ten nauwste samenwerkte. Ook Gebietskommissar Lormann werkte aan dezelfde taak, den uitbouw van het Oosten als

grondslag voor de nieuwe Europeesche samenleving. In hartelijke kameraadschap had hij juist nog de laatste weken met de Nederlanders samengereisd, plannen gemaakt en uitgevoerd. In dezelfde kameraadschap heeft hij met hen den dood gevonden.

Was er verschil tusschen deze drie, de twee Nederlanders en den Duitser? Ten aanzien van deze bijzondere taak niet. Want wat in het Oosten gebeuren moet, is niet alleen een Duitse, maar een Europeesche taak. Beveiliging tegen Aziatische invloeden, versterking van de voedsel- en van de grondstoffenpositie der Europeesche volken, moeten een grondslag leg-

zijden door verstand en gevoel erkende gelijkwaardigheid, die berust op gelijke ras- en gelijke bloedgrondslagen der beide volken. Waaruit in ontelbare gevallen — evenals aan het front — een volkomen natuurlijke, open en ongedwongen kameraadschap is gegroeid.

Zoo geeft het Oosten reeds nu in statu nascendi een beeld van de plaats, die het Nederlandse volk in het Germaansche Europa zal kunnen — en dus zal moeten — innemen. Het is de eenige grondslag waarop ons volk een zich zijner waardige positie zal kunnen verwerven en zich op alle gebieden een taak kan zien toegewezen krijgen.

De kist van een der Nederlandsche kameraden, bedekt door de Nederlandsche vlag, wordt uitgedragen. Reichsminister Dr. Alfred Rosenberg en Kam. M. M. Rost van Tonningen, Pres. van de N.O.C., bewijzen de laatste eer. (Foto Recla)

gen, waarop de Europeesche samenleving, de Europeesche cultuur zich verder zal kunnen ontwikkelen, na den nieuwen impuls, dien de nationaal-socialistische revolutie haar geven zal.

En omdat en bij deze revolutie en bij het uitwerken en organiseren harer resultaten de Germaansche volken den doorslag zullen geven en de leiding zullen behouden, daarom is dit alles in engeren zin een Germaansche taak. De praktijk van het Oosten heeft dit allang bewezen, want welke moeilijkheden er zich bij den Nederlanderschen inzet soms mochten voordoen, altijd is weer gebleken, dat het noodzakelijk en ook mogelijk was op voet van volstrekte gelijkheid aan deze taak te werken. Een gelijkheid, die niet alleen bij bevel of op juridische gronden bestond, maar die er was en is op grond van de van beide

De plechtige uitvaart te Berlijn, in het bijzijn van Duitse en Nederlandsche autoriteiten van deze drie werkers voor eenzelfde doel, was tevens een symbool van den juiststen vorm van die gelijkgerechtigdheid, die de Führer den Germaanschen volken heeft toegekend. Officieel en met allen nadruk werd hier geen onderscheid gemaakt tusschen den Duitser en de Nederlanders, officieel vielen den Nederlanders dezelfde eerbewijzen ten deel. Dit was mogelijk, niet uitsluitend op grond van het Führer-bevel, maar ook: op grond der Nederlandse prestaties. Gelijkgerechtigdheid is geen recht, dat wij Nederlanders onder alle omstandigheden kunnen opeischen; het is een beginsel, waarvan wij ons de resultaten moeten waardig toonen. Alleen op grond van de aanvaarding van dezelfde zware plichten, dezelfde zware offers, die van het Duitse volk gevraagd worden, kunnen wij ons het recht verwerven van dit gelijkgerechtigdheids-

beginsel de resultaten te plukken.

De thans ten grave gedragen slachtoffers van hun plicht hebben dit gedaan en hadden zich reeds bij hun leven dit recht verworven. Hun dood zal het velen Nederlanders, die na hen komen, vergemakkelijken denzelfden weg te gaan.

Alldus — de President der N.O.C. wees er in zijn rede te Berlijn reeds op — kan ons Nederlandsche volk de eer geworden, — grooter dan welke er in dit tijdsgewricht geen eer is — als gelijkgerechtigd te worden opgenomen in de groote Germaansche strijders- en bouwers-gemeenschap, die de toekomst van het Rijk voorbereidt.

GOEDHUYTS.

HET WANTROUWEN VAN H. G. WELLS

Wij publiceerden in vorige nummers reeds een tweetal artikelen over Engelschen en Engelsche toestanden uit de dagen vlak vóór den oorlog, van de hand van ROBERT KERNTNER. De schrijver kent niet alleen Engeland uit eigen jarenlange ervaring zeer goed, maar verkierde terens, dank zij persoonlijke relaties, in leidende regeeringskringen. Daarenboven kent hij ook Duitschland goed op grond van familiebetrekkingen en was dus als weinig anderen in staat de psychologische fouten van Engelsche zijde gemaakt, waar te nemen. Deze waarneming geschiedde met den nuchteren blik van den ontwikkelden en fijnbesnaarden zakenman, met historische en psychologische belangstelling. Wij hopen nog vele artikelen in deze reeks het licht te doen zien.

Red.

HERBERT GEORGE WELLS behoort ook hier te lande tot de meest bekende Engelsche schrijvers. In zijn eigen land zijn er weinig menschen die zoo'n invloed hebben gehad op de Engelsche denkwijze als hij.

Het karakter van zijn geboorteplaats Bromley, in Kent, zal van gunstigen invloed zijn geweest op de ontluikende verbeeldingskracht van Wells. Ofschoon Bromley onder den rook van Londen ligt, heeft het die bekoorlijke Engelsche countryside behouden.

Op de wandelingen door het glooiende landschap vindt men de Keston Ponds, vijvers die nog door de Romeinen zijn aangelegd, terwijl Chislehurst het dorpje is waar Napoleon III met zijn knappe vrouw, de Spaansche Eugenie de Montijo, na de ineenstorting van het Fransche keizerrijk, zich in 1871 vestigden. Wells was toen 5 jaar oud. Zijn vader Joseph Wells was beroeps-cricketer en deze burgerlijke afkomst heeft H. G. Wells in staat gesteld dit Engelsche milieu met zoo'n meegevoel en humor in verschillende romans te beschrijven. Hiertoe hebben ook nog de indrukken bijgedragen, opgedaan van achter de toonbank van een manufacturier bij wien hij een tijdlang als bediende werkzaam was. Door zijn groote intelligentie werd Wells in staat gesteld te studeeren aan de London University, waar hij in 1888 den titel Bachelor of Science haalde. Hij werd eerst leeraar en begaf zich in 1893 in de journalistiek. Zijn productiviteit is enorm. Uit vele van zijn boeken blijkt, dat Wells al zijn krachten wijdt om datgene te bewerkstelligen wat hij noodzakelijk acht voor het welzijn van de menschelijke samenleving. Er is misschien geen schrijver in de wereld, die zooals hij telkens weer iedere nieuwe episode in deze samenleving in een boek of artikel aan het menschedom kenbaar maakt. In Mr. Britling beschreef hij het Engelsche thuisfront van den vorigen oorlog. Na den oorlog gaf hij dat groote werk „The Outline of History” uit, dat heel de wereldgeschiedenis op de meest boeiende wijze en door uitstekende illustraties verduidelijkt, weergaf. Op de basis van dit grootsche onderwerp vormt Wells dan aan het einde zijn persoonlijke beschouwing over de toekomstmogelijkheden.

Het is de gewoonte van Wells zich ter plaatse op de hoogte te gaan stellen. Amerika bezocht hij herhaaldelijk. In 1934 komt hij tot de conclusie, dat de mislukking van „The New Deal” toegeschreven moet worden aan het gebrek in dat land aan competente ambtenaren. Ook naar Sowjet-Rusland reist hij eenige malen. Zijn bezoek in 1920 beschrijft hij in „Russia in the Shadows”. Hij had toen een onderhoud met Lenin en hij vond, zooals hij dat weergeeft, dien moedigen fijnbesnaarden geest verward in den grooten baard van Karl Marx, zijn best doende zich hieruit te werken om tot een plan van daadwerkelijken opbouw te komen. Wells voorspelde toen de verwoestende uitwerking van Marxistische planneloosheid en dogmatisme. Lenin had

hem den raad gegeven over 10 jaar terug te komen. Het was in 1934, dus 14 jaar later, dat Wells wederom in Rusland was. Het gesprek, dat hij toen met Stalin had, beschreef hij in een pamflet, dat de New Statesman uitgaf. In Rusland, zoo verkondigde Wells, vond ik geen ontwikkeling van eenige gemeenschapsorde, geen systeem waarin een man zijn werk kon doen zonder vrees, niets dat wees op de ontplooiing van een sociale structuur. De eenige organisatie die zich ontwikkeld had, was die van de geheime staatspolitie en van den binnenlandschen spionnendienst. Door den import van Amerikaansche ideeën en tractors, was Rusland in enkele materiele dingen vooruitgegaan evenals dit het geval was in de rest van de wereld. Van een nieuwe sociale orde was in 1934 nog minder iets te speuren in Rusland dan in 1920. Het was duidelijk weer vervallen in autocratie.

Eén van de bekendste Engelsche weekbladen is „Picture Post” Hulton's National Weekly, dat den naam heeft een open forum te wezen voor de discussies welke in de wereld omtrent algemeene ideeën weerklinken.

H. G. Wells is één van de medewerkers en in het „Picture Post”-nummer van 4 Mei 1940 begint Wells in zijn artikel te zeggen, dat deze oorlog Engeland 6 miljoen Pond Sterling per dag kost en dat dit op den duur bankroet en inflatie beteekent. Er is, zoo zegt hij, veel kans dat de Engelschman na verloop van tijd zal ontdekken, dat hij voor het geld, dat hij op zak heeft, weinig zal kunnen koopen. Daar al het goud zich in Amerika opstapelt, dat het spel van den Gouden Standaard gewonnen heeft, zal de rest van de wereld een nieuw systeem hebben uit te werken voor de uitwisseling van arbeid en koopwaar. Het wordt hoog tijd, dat hiermede wordt begonnen, vervolgt Wells, daar op de zorgeloze Engelsche manier op dit punt nog niets is gedaan. Dit acht hij van het allergrootste belang want, zoo zegt hij, wij vechten voor het behoud van de Westersche beschaving die de leiding in de wereld had, maar die door nieuw opgekomen krachten in haar ouden vorm bezig is te verdwijnen en in een nieuw systeem herboren moet worden. En dan brengt hij naar voren hoe de oude orde overal aan het wankelen is, hoe in Engeland de moraal van dat land veel minder is dan toen het in 1914 in den oorlog ging. Toen was daar algemeen patriotisme, er was vertrouwen en een eenheid van denkwijze die even bewonderenswaardig was als tragisch voor de jonge Engelschen van 1914. Men kon toen een regeering die het vertrouwen niet meer had, op zij zetten terwijl in dezen oorlog de onderdrukking van opinie en van nieuws veel groter is. Ieder weet, schrijft Wells in Mei 1940, dat onze regeering totaal incompetent is, ja zoo incompetent, dat wij zelfs den oorlog er door kunnen verliezen, maar weinig menschen wagen het een vervanging voor te stellen. En dan weidt hij uit over de biologische revolutie die bij het menschedom heeft plaats gevonden, hoe in de laatste halve eeuw een complete ommekeer teweeg is gebracht in de condities onder welke wij menschelijke wezens te leven hebben, hoe een fantastische ontwikkeling van uitvindingen en ontdekkingen ons in minder dan 50 jaar rondgezwaaid heeft van behoefte tot mogelijken overvloed en van afgezonderdheid tot onvermijdelijk contact.

Het zonneklare resultaat van die ontwikkeling is, dat de volkeren van de wereld op elkaars drempels gebracht worden, dat het voorbij is met de afgezonderdheid, dat de wereld te klein is geworden voor de hedendaagsche levenscondities. Het feit is, dat wij, indien wij vrede hebben, een wereld konden hebben van overvloed, hetgeen 50 jaar geleden niet het geval was. Wij hebben ons bij deze nieuwe condities aan te passen

(Foto: Waag-Archief)

of wij zullen, zooals dat in de natuur het geval is, met iedere soort die zich niet kan aanpassen, te gronde gaan.

Dan wijst Wells op de speeches en artikelen van mr. Lloyd George, die voorstelt vrede te sluiten. Hij is het hiermede niet eens, daar dit slechts een gewapende vrede zou beteekenen die Engeland nog steeds 6 miljoen pond per dag zou kosten en die niets zou kunnen doen om de disorde tot stilstand te brengen. Hij schrijft: „De oorlog die Engeland verklaard heeft, is een geheel nieuw soort oorlog dien wij Engelschen nog niet begrijpen, daar onze leidende mannen het „verkiezen welsprekend en demonstratief te zijn „in plaats van te „denken”. In feite vecht Engeland voor dat groote complex van tradities, gewoonten, wetten, heerschappijen en plannen, „waardoor wij de leiding in de wereld hebben „gekregen, een gelukkige aanéenschakeling van „gebeurtenissen die echter geen garantie in zich „had, blijvend te zijn”. Nu deze beschaving opgehouden heeft de wereld te beheerschen, moeten „wij vechten als „revolutionairen” opdat wij „kunnen bewerkstelligen, dat deze Westersche „beschaving in den vorm van een Nieuwe Wereldorde tot stand zal kunnen komen.”

En nu komt er in dat Mei-1940-artikel van Wells, iets dat eenigermate verbijsterend klinkt, wanneer hij de reden opgeeft waarom Engeland met Duitschland geen vrede zou kunnen sluiten. Wells beweert namelijk, dat evenmin, zooals hij dit uit eigen ervaring heeft kunnen constateeren, er in Rusland sprake is van een nieuwe sociale orde, er over Duitschland gesproken kan worden als zijnde een Nationaal Socialistische Staat. Er is, zoo schrijft Wells, in dat land enkel een bepaalde groep mannen die de macht aan zich hebben getrokken en dat de geheele sociale orde daar enkel een soort oogwatertje is. Wells komt tot deze enorme conclusie na lezing van het rapport, dat de laatste, sedert 30 April 1937, Britsche gezant in de Wilhelmstrasse, Sir Neville Henderson, begin 1940 had gepubliceerd. Dit rapport, zoo verklaart Wells, behandelt enkel gesprekken met persoonlijkheden en een jachtverhaal met Göring en niets anders. En dan stelt hij de vraag: „Waarom is dit zoo?” en geeft dan als antwoord: „Because manifestly there was no National Socialist State”.

Nu is het in de eerste plaats vreemd, dat Wells die zich wel de moeite heeft genomen naar Amerika en Rusland te reizen om poolshoogte te nemen, ja die ook in 1929 de Tsjecho-Slowaaksche republiek bezocht, nooit hetzelfde interesse voor Duitschland heeft getoond, dat zooveel dichterbij ligt, terwijl bovendien de politieke ontwikkeling van dat land wel van het allergrootste belang voor Engeland was. Dit nalaten van Wells

zich in Duitschland op de hoogte te stellen, typeert iets, dat een ieder is opgevallen, die in de voor-oorlogsche jaren met Engelsche regeeringskringen in aanraking is geweest. Het was toen namelijk opvallend hoe ieder onderwerp, dat handelde over de nieuwe krachten die zich in Midden-Europa openbaarden in die kringen met tegenzin werd aangehoord. Men kreeg dan het onbehagelijke gevoel aangezien te worden voor iemand, wien het enkel te doen was om propaganda te maken voor iets wat Engeland onaangenaam was. Lindbergh heeft zich hierover ook beklagd in een rede, die hij destijds in St. Louis heeft gehouden. Lindbergh zei, dat hij na zijn bezoek aan Duitschland, te Londen met den toenmaligen premier Baldwin en andere Britsche regeeringsambtenaren gesproken had en telkens als hij over zijn Duitse indrukken sprak, was men hoffelijk op een ander thema overgegaan. Psychologisch wijst dit verschijnsel van afwijzing op het ontbreken van „instinct”, die ingeboren natuurgebonden kracht, die los van eigenfikt de substantie van het werkelijke weet waar te nemen. Het is de weelde met het verwend-raken als gevolg, die de zuiverheid van dit innerlijke gevoel doet ont-aarden en laat vervangen door de „aanmatiging” die slechts het beeld wil zien dat eigen-ik behaagt. En dat beeld brachten de naar Engeland stroomende emigranten uit Duitschland. Maar welk nuchter zakenman is niet zeer kritisch aangaande de mededeelingen welke hij omkent een concurrent verneemt uit den mond van een bediende, die bij deze firma is weggelopen of ontslagen? Men kan zich door aanmatiging beschermen tegen veel, dat niet aangenaam zou wezen aan te hooren, maar het wapen is gevaarlijk daar het zich ten slotte tegen eigen borst richt. De geschiedenis, die alles, zowel goed als kwaad, zuiverder te boek stelt dan de Rekenkamer, zou wat onze periode betreft, later wel eens het bewijs kunnen leveren, dat de aanmatiging een onzichtbaar wapen is geweest, dat groote uitwerking heeft gehad.

Hoe ongemotiveerd en aanmatigend Wells in 1940 is geweest in zijn „Jumping at a conclusion” die de basis vormde van zijn artikel, blijkt uit de rede die Sir Neville Henderson te Berlijn hield gedurende een diner, dat te zijner eere door het Duitach-Engelsche Gezelschap werd gegeven. In die rede gaf Sir Neville zijn landgenooten den raad „minder te letten op het door Engelschen onbegrepen dictatorschap in Duitschland en meer attentie te schenken aan „het groote sociale experiment”, dat Duitschland bezig was te construeeren. Dat verder het rapport van Sir Neville hoofdzakelijk over persoonlijkheden handelt en niet over dit sociale experiment, is in zijn geval niet te verwonderen daar zijn voornaamste kracht als diplomaat juist lag in het tot standbrengen van een intiem contact met de leidende personen van het land waar hij als gezant geplaatst was. Het is die eigenschap die mr. Balfour zoo hoogschatte bij degenen, die het Britsche Rijk in het buitenland moesten vertegenwoordigen. Die gave was het speciale in de figuur van Henderson en het is duidelijk, dat dit ook in zijn rapport naar voren gebracht wordt.

In Joego-Slavië waar Sir Neville Henderson van 1929 tot 1935 gezant was, gold hij als de beste vriend van den later in Marseille vermoorden koning Alexander Karageorgowitsch.

Wells tipt even dat jachtverhaal met Hermann Göring aan en degene die dit verhaal kent, kan hieruit opmaken hoe goed ook de verstandhouding tusschen Göring en Sir Neville was.

Deze geschiedenis vond plaats in Rominten waar Göring een eenvoudig en smaakvol jachthuis heeft en Sir Neville was uitgenoodigd. Rominten is een fantastisch bosch, dat in Oost-Prusen tegen de Lithausche grens ligt. De boomen zijn er van een ongekend machtige schoonheid. 's Winters bij strenge koude hullen er de wolven. Sir Neville was in „October des morgens vroeg bij zijn gastheer aangekomen en tegen vier 's middags kwamen de opper-jacht-opzieners Scherping en Menthe, den gezant halen om het voor hem bestemde hert, een

groote veertien-ender, te schieten. Nu is het in de dichte Duitse bosschen de methode dit wild te schieten vanaf den met takken gecamoufleerden hoogstand, terwijl in Schotland — de geboortegrond van Sir Neville —, dat een bergachtig terrein heeft, waar het hert reeds van verre zichtbaar is, men te voet tracht zoo dicht mogelijk naderbij te komen. Toen nu het hert te voorschijn was gekomen, volgde Sir Neville de Schotsche wijze van jagen en hartstochtelijk jager als hij is, kroop hij op een gegeven moment op handen en voeten verder, om zich ten slotte, op den buik liggende, voorwaarts te bewegen en daarop met een onfeilbaar schot een compleet resultaat te bereiken. Toen het opgetogen jachtpersoneel over dit bewonderenswaardig jachtevenement aan Hermann Göring rapport uitbracht en niet kon nalaten verbazing uit te spreken over het feit, dat iemand als de gezant er niet tegen op had gezien, zich op den buik kruipende voorwaarts te bewegen, gaf Göring glimlachende, tot groot vermaak van Sir Neville tot antwoord, dat dit de meest correcte houding was voor diplomaten.

Vier jaren zijn thans bijna verstreken, sinds Wells zijn artikel in dat Mei-nummer 1940 van Picture Post schreef. Nu, in 1944, is van zijn hand wederom een artikel in datzelfde blad verschenen. Hieruit blijkt, dat de Engelsche regeering ook na vier jaar, nog niets gedaan heeft

tot het construeeren van de Nieuwe Wereld Orde, die Wells een belang acht van „to be or not to be”. Hij toont zich hierover verbitterd, want uiterst moeilijk is het voor een Engelschman afstand te moeten doen van dat traditioneele en hoogmoedige begrip, dat zijn volk het leidende middelpunt vormt in 's werelds gebeuren. Een zeer groot wantrouwen ten opzichte van de Britsche regeering spreekt uit de woorden van Wells, die thans luiden:

„Onze leidende staatslieden worden in de crisis „die de menschheid nu beleeft steeds onverantwoordelijker. Ze rennen van de eene conferentie naar de andere zonder een helderen blik te hebben en zonder zich er om te bekommeren, „dat ze de ineenstorting tegemoet snellen. Wanneer een samenwerking tusschen Engeland en „de Vereenigde Staten, toch nog tot stand zou „komen, zoo beteekent dit alleen, dat dit verbond tegen de rest van de wereld is gericht, een „verbond, dat de grootste bedreiging tegen het „menschdom beteekent, die de wereldgeschiedenis ooit gekend heeft”.

Aldus H. G. Wells in 1944. Hij zegt niets meer of minder dan dat hij Engeland nog slechts als een lichaam beschouwt met een onverantwoordelijke geest en zonder hersenen.

Wordt deze beschouwing voor ons Nederlanders niet bevestigd door hetgeen onzen steden Nijmegen, Arnhem en Enschede is overkomen?

ROBERT KERNTER.

FURTWÄNGLER IN DEN DOM TE BERLIJN

Voor de vierde maal herhaalt Furtwängler met het Berlijnsch Philharmonisch Orkest zijn zevende concert — ditmaal in „besloten kring” in den Dom te Berlijn.

Het doet wat vreemd en tragisch aan te beseffen, dat deze protestantsche kathedraal aan den Lustgarten, nu er zoovele godshuizen in puin en asch, gebroken en onthelligd door een nachtelijken beeldenstorm van nimmer gekende dimensies terneerliggen, voorbestemd is aan een van de hoogste Duitse kunstuitingen, aan Wilhelm Furtwängler en zijn Berlijnsch Philharmonisch Orkest, onderdak te verschaffen.

Warren het niet de steenen gestalten van Zwingli en Luther, die hier op de gemeente neerblikken, dan zou men meenen in een Katholieke kerk te verwijlen, daar de Berlijnsche dom, aangaande haar innerlijk, niet de kille atmosfeer draagt, die anders de niet-Katholieke godshuizen kenmerken.

Onder den dwang der harde oorlogswerkelijkheden vinden zich hier kunst en religie tesaam, die in hun diepste wezen niets anders dan aan elkaar identiek zijn en hetzelfde eeuwige streven van den mensch op zoek naar het Goddelijke openbaren.

De volksmond placht ook in Duitschland te zeggen, dat nood leert bidden. Voorwaar, ook wij richten onze schreden nu daarheen, waar ons hoogste en voor velen ook eenigste immaterieele bezit nog aanwezig is. Ja, voor menigeen, die, ook en vooral in overdrachtelijken zin zijn kerkboek heeft verloren, zijn de concerten van de rijkshoofdstad het eenige geestelijke voedsel en houvast, zonder dewelke het heel wat moeilijker is de spanningen en emoties der huidige oorlogsrealiteiten te doorstaan.

Evenals in de Philharmonie zitten wij in den Dom op houten zitplaatsen.

In de gewijde sfeer van de volle kerkruijnte verschijnt plots de slanke gestalte van den hoogepriester en spiritus rector der Philharmonie. Er heerscht een ongewone en heilige stilte. Dan neemt, zonder aan te tikken, het concerto grosso in d-moll van Händel met een golf der strijkersstokken een aanvang. De liefelijke klan-

ken doen, evenals in het bijzonder de melodieuze, daaropvolgende Mozartsche symphonie in Es-dur, de kerksfeer een weinig en wat meer geweld aan. Maar wie denkt daar aan, wie hoort de resonanties van het orgel, wanneer Furtwängler dirigeert!

Hier is alles ontdaan van datgene, wat de concertzaal reeds bij voorbaat in veel mindere mate aan zich heeft, dan b.v. de staatsopera, in wier majesteteilijke omgeving de andere drie concerten plaats vonden.

Hier verpuurt de religie van de kunst in haar meest sobere vormen tot een onuitwisbare belevens, ja tot een groot gebed.

En dit alles draagt de Furtwänglersche interpretatie. Zelfs wanneer vervolgens het noodlot in Beethovens Vijfde midden in den Dom aanklopt, dan doorleven allen slechts dien grooten strijd, die op ieder uur van den dag onze meest dwingende en zichtbare werkelijkheid is. Dan laat bijwijlen het nederige gebed in een vuur van strijd en passie op, tot tenslotte in het allegro de symbolen der overwinning het orkest tot zulk een feest van klanken en menschelijke gevoelens opstuwt, dat de geheele kerk- en concertgemeenschap als in den ban geslagen het overweldigende furioso aanhoort.

Enkele accoorden later wil zij zich ontladen van de sterke concentratie, de gemeenschap onderdrukt echter uit eerbied voor de gewijde sfeer ieder applaus. Zij wacht een oogenblik; onder het verflauwen der vergeestelijkte inspanningen, die hier tusschen de pilaren van den Dom gebed liggen, stapte Furtwängler van de verhooging en kijkt zijn eerste violisten aan; dan komt er beroering in den tempel. Een buitengemeen en aangrijpend moment voor hen, die de Furtwänglersche concerten in de Philharmonie kennen. Nog nimmer hoorden wij Beethovens Vijfde zoo indrukwekkend, met zulk een ongelooflijk schoon slot als in deze hooge kerk van Berlijn. Wat hier aan uitbarstingen van primaire geestdrift en applaus ontbrak, bezegelde het bewustzijn, dat dit een der verhevenste concerten was, die wij ooit doorleefden.

ANTOON CALLENHARDT.

GOUDEN STANDAARD OF ARBEIDSSTANDAARD

Herhaaldelijk werd in deze rubriek het begrip „arbeidsvaluta” aangeroerd en wel met name in „De Waag” no. 47 van 26 November 1943, waarin ons artikel iets dieper inging op de voorwaarden, welke de invoering van een arbeidsstandaard mogelijk moeten maken. Reacties uit onzen lezerskring doen ons intusschen zien, dat men, onder aanvaarding der geschetste voorwaarden, toch nog vaak onwennig staat tegenover de toepassing van dezen standaard in de praktijk. Men gaat daarbij dan uit van de veronderstelling, dat onder vigueur van den arbeidsstandaard een eenheid zal moeten worden gekozen, welke in de plaats treedt van het gouden tientje met 6,048 gram fijn goud; een eenheid welke alsdan zou moeten wortelen in de waarde van een bepaalde hoeveelheid arbeid onder bepaalde aannamen t.a.v. een sociaal gerechtvaardigd loon (en welke internationaal gezien niet door te voeren ware).

Deze veronderstelling spruit o.l. in hoofdzaak voort uit een tweetal misvattingen t.a.v. de bedoelingen van de voorstanders van dit voor de toekomst eenig juiste stelsel; ten eerste worde n.l. niet vergeten dat de term „arbeidsvaluta” weliswaar doelbewust een direct verband wil leggen met de arbeidzaamheid van het volk, doch dat de dekking van het ruilmiddel daarbij wordt gezocht in de voortbrenging welke gevolg is van dezen arbeid, zoodat men wellicht correcter (zij het minder suggestief) zou kunnen spreken van „productievaluta” of van een „productiestandaard”; en ten tweede verlieze men niet uit het oog, dat in een gesloten levensruimte, welke evenveel waarde voortbrengt als verbruikt en daardoor in staat is het interne ruilmiddel los te maken van het internationale ruilmiddel, het interne geld inderdaad slechts de meest elementaire rol van ruilmiddel vervult, door n.l. zonder eenige bepaalde eigen „waarde” den overgang der goederen van hand in hand te bemiddelen, daarbij een stabiliteit ontleenend aan het vertrouwen van het volk, dat de geleide economie der levensruimte ten allen tijde een optimale hoeveelheid goederen voor een rechtvaardigen ruil ter beschikking zal stellen.

Laat ons op deze beide punten thans iets nader ingaan; vooreerst dan de ter verklaring noodwendige uitbreiding van het begrip arbeidsstandaard tot dat van productiestandaard. De levensruimte waarin deze kan worden toegepast moet zich in zooverre van de buitenwereld kunnen afsluiten, dat zij een evengroote totaalwaarde binnen de eigen grenzen voortbrengt als binnen de eigen grenzen wordt verbruikt; d.w.z. dat de levensruimte tegenover elk goed dat zij wenscht te importeren (we denken voor de levensruimte Europa b.v. even aan koffie, thee, cacao, tin, wolfram e.d.) een exportproduct van eigen voortbrenging in ruil heeft te bieden, zoodat voor de financiering van den vereischten import nooit behoefte te worden teruggegrepen naar een geldvordering op het buitenland. Men is dan van de internationale „geld”-verhoudingen onafhankelijk op grond van de eigen voortbrenging, waarop verder de geheele bouw der eigen volkshuishouding wordt opgetrokken.

Het is duidelijk, dat wij hier van voortbrenging praten en niet alleen van arbeid; het gaat om de producten van dezen arbeid, welke tot stand komen onder benutting van de door de natuur geschenken voorwaarden (rijfdom van bodem en ondergrond, klimaat etc.) en van de productiemiddelen welke reeds aanwezig zijn of door het voorhanden geldkapitaal alsnog tot stand kunnen worden gebracht. De benutting van arbeid, natuur, kapitaal (zoowel bestaande als nog te installeren productiemiddelen) en — niet te verwaarlozen — de organisatie op sociaal, economisch en juridisch gebied bewerkstelligen tezamen de totale productie (het sociale product), welke den grondslag vormt voor de levensruimte-

huishouding, welke de „arbeidsvaluta” in toepassing brengt. De eerste plaats inruimend aan den arbeid, vergeten wij daarbij niet, dat ook de meest noeste vlijt weinig kan tot stand brengen indien de oppervlakte slechts uit een barren rotsbodem bestaat, indien de ondergrond geen brandstoffer of ertsen bevat en indien geen fabrieksinstallaties aanwezig zijn en het geldkapitaal ontbreekt om deze alshog op te richten. Laat ons dus den term „arbeidsvaluta” in zijn juiste beteekenis blijven waardeeren en ons dus voor oogen houden, dat het bij de dekking van het ruilmiddel gaat om de totale voortbrenging en niet alleen om de som der arbeidsuren.

De gedachtengang welke alsdan wordt gevraagd is in zeer grove trekken als volgt samen te vatten; een bepaalde grootheid van sociaal product wordt voortgebracht, verhandeld, door de overheid verzorgd etc.; bij deze voortbrenging, verhandeling en verzorging worden arbeids- en ondernemerslonen verdiend, inkomens dus van arbeiders, personeel, fabrikanten, handelaren, verzekeraars, bankiers, tusschenpersonen, expediteurs, aangestelden bij het verkeer, ambtenaren, winkeliers, etc. etc.; met deze inkomens (t.d. via afgeleide inkomens van b.v. medici, onderwijzers etc.) moet het sociale product door de consumenten en — voor productiemiddelen — door de ondernemingen kunnen worden opgenomen (verbruikt); de uitgaven welke hiertoe moeten worden verricht moeten via prijspeil, loonpeil, belastingpolitiek en spaarpolitiek met de hiervoren geschetste inkomens in evenwicht zijn, zoodat een tekort aan koopkracht of een zwevende koopkracht wordt vermeden.

Het directe verband tusschen het door het „geld” bemiddelde verbruik en de „productie” wordt uit dezen gedachtengang duidelijk; voor zoover dit verbruik op importartikelen moet terugvallen staat daar een excès aan eigen productie van andere artikelen tegenover, zoodat het genoemde directe verband ten allen tijde van kracht blijft. Tevens wordt hierbij de taak duidelijk van de geleide economie. In de eerste plaats zal zij n.l. te zorgen hebben voor den omvang der productie van de levensruimte, welke van dien aard moet zijn, dat evenveel waarde wordt voortgebracht als verbruikt; vervolgens zal de geleide economie het prijs- en loonpeil in de hand moeten houden om het juiste evenwicht tusschen inkomens en uitgaven te handhaven en tekorten of overschotten van koopkracht te vermijden, daarbij de eventuele overschotten door een doelbewuste belastingpolitiek, door investeringen en door het bevorderen van sparen afroomend. Productie-omvang, prijspeil en loonpeil zullen dus in de eerste plaats met vaste hand moeten worden geleid en het is deze voorwaarde, welke ons nogmaals brengt op de beantwoording van het tweede misverstand waarvan in den aanvang dezer beschouwing sprake was. Wij zeiden daar n.l. reeds, dat bij den „arbeidsstandaard” niet moet worden gezocht naar een eigen „waarde” van het ruilmiddel, vergelijkbaar met b.v. de tegenwaarde in goud van het vroegere „gouden tientje”; de stabiliteit van dat vroegere ruilmiddel lag verankerd in het vertrouwen, dat het „geld” ten allen tijde in goud omwisselbaar was; de stabiliteit van het ruilmiddel wortelt bij de arbeidsvaluta in het vertrouwen van het volk, dat de geleide economie — door haar greep op productie-omvang, loonpeil en prijspeil — ten allen tijde een optimale hoeveelheid goederen voor een rechtvaardigen ruil ter beschikking zal stellen.

Het is daarbij volkomen overbodig een vaste verhouding vast te leggen tusschen een zekere hoeveelheid „geld” en een zekere hoeveelheid goederen. Het gaat bij dit „geld” immers slechts om het bemiddelen van den — binnen de eigen

levensruimte plaats vindende — ruil van de goederen, welke in voldoende mate binnen de levensruimte worden voortgebracht om aan de behoefte der levensruimte tegemoet te komen. Een dergelijke ruil kan worden bemiddeld door elken denkbaren vorm van „geld”, dat op zichzelf zoo „waardeloos” zijn kan als men wil, mits uiteraard het vertrouwen bestaat dat de overheid zorg draagt voor een voldoende hoeveelheid product en voor een rechtvaardige verdeling van het verbruik door haar leiding op het gebied van prijzen, lonen, belastingen, besparingen en investeringen. Bij dit alles staat steeds de veronderstelling voorop, dat dit interne „geld” dan niet tevens direct functionneert als internationale „rekeneenheid”. Wij gingen er immers van uit, dat datgene wat internationaal moet worden aangeschaft (ingevoerd), betaald zal worden met overschotten van de eigen productie (uitvoer), zoodat het internationale contact steeds in een sluitende goederencompensatie is uit te drukken, waarbij een rekeneenheid (geld) kan worden benut, welke los staat van het interne „geld”, waarvan sprake was bij de bemiddeling van den ruil binnen de eigen levensruimte. Deze interne „arbeidsvaluta” komen dus met het internationale geldverkeer niet in contact, tenzij via een deviezenpoort, waar de internationale rekeneenheid — desnoods van geval tot geval — wordt bepaald, zonder door deze „bepaling” de waarde van het interne ruilmiddel te beïnvloeden. Ditzelfde zagen we voor dezen oorlog reeds geschieden in tal van landen met een deviezenregime; in het Duitsche voorbeeld zagen we tal van internationale „Mark”-soorten (aski-, effecten-, register-, reismarken), welke in feite niets te maken hadden met de „Mark” waarmee in Duitschland intern de ruil werd bemiddeld. In Duitschland werd dan ook in feite de arbeidsstandaard reeds enkele jaren voor den oorlog ingevoerd en als antwoord op de uit onzen lezerskring opkomende vraag moge hieraan worden toegevoegd, dat er met de interne „Mark” niets gebeurde bij de invoering van dit stelsel; de Reichsmark bleef voor het geheele volk intern dezelfde Reichsmark van voorheen, zonder dat eenige poging behoefde te worden gedaan om aan de Reichsmark een of andere nieuwe waarde-eenheid ten grondslag te leggen. Al wat noodig was, was de aanvaarding van een nieuw dekkingsbeginsel voor de bankbiljetten-uitgifte, dat het verband met het internationale goud en de internationale deviezen verbrak, doch de dekking zocht bij de goederenvoortbrenging en het daartoe vereischte wissel-verkeer van het eigen volk.

Wij komen hierop weldra nog even terug, doch moeten thans eerst nog eens zeer in het kort de ontwikkeling nagaan, welke in het verleden tot de toepassing van het geschetste stelsel leidde. Wij mogen dan vaststellen dat de „crisis” der jaren 1929—1933 vrijwel alle landen dwong, naar een middel om te zien, dat los van de conjunctuurschommelingen der wereldeconomie een saneering zou brengen van de eigen volkshuishouding, en wel met name een oplossing zou bieden voor het werkloosheidsvraagstuk. Het stelsel van den gouden standaard, alustuk van de liberale wereldeconomie, had elk individu, elken ondernemer en tenslotte elke volkshuishouding als onderdeel ingeschakeld in een systeem, dat aller welvaart vanuit de „geldzijde” wilde beïnvloeden aan de hand van spelregels, welke het internationale geldverkeer voorschreef. Een formuleering der zoogenaamde „goudautomatiek” zouden we als volgt willen overnemen uit Dr. J. Wünsch's werk „Geen angst voor het nieuwe Europa”: „Wanneer de prijzen en lonen in het eene land te hoog werden en het meer invoerde dan uitvoerde, dan stonden er na eenigen tijd niet meer voldoende buitenlandsche betaalmiddelen tot dekking van de verplichtingen in het buitenland ter beschikking en dan moest er goud ter betaling worden afgegeven. Dat beteekende echter, dat aan het credietwezen van dat land de „goudrem” werd aangezet. Wanneer namelijk de goudafgiften de dekkingsgrens van de valuta bereikten of zelfs overschreden, dan moest de leiding van de circulatiebank de credietverleening aan de binnen-

landsche industrie inkrimpen. Dat gebeurde in den regel door middel van een verhooging van het disconto, waardoor dus het crediet duurder werd. Dit duurder worden werkte als deflatie, maakte het crediet schaarsch, dwong de banken haar uitstaande vorderingen te innen, dwong bedrijven tot sluiten, dwong het geheele economische leven tot verlaging van prijzen en loonen. Op deze wijze werd een lager prijs- en loonniveau van een volkshuishouding afgedwongen, tot zij weer goedkooper werd en weer kon exporteerden, tot zij den invoer niet langer prikkelde, zooals vroeger bij de hooge binnenlandsche prijzen. Op deze wijze vereffende zich de passief geworden betalings- en handelsbalans weer, goud stroomde weer terug en de koopkrachtpariteiten tusschen de beide concurrerende valuta's schommelden weer in evenwicht." In deze formulering is met even zoovele woorden duidelijk gemaakt, dat het loonpeil der arbeiders, de bedrijvigheid der ondernemingen, de credietpolitiek der banken en de conjunctuurpolitiek der regeering in ieder land afhankelijk bleef van de spelregels van het internationale geldverkeer, belichaamd in den „gouden standaard". De correctiva van de „goudautomatiek" bleken in de crisis der jaren 1929—1933 echter niet in staat de hopeloos scheef getrokken verhoudingen recht te trekken. En bovenal haalden zich tal van regeeringen de noodzaak voor oogen een conjunctuurpolitiek te voeren, welke los van het internationale geldverkeer de welvaart van het eigen volk ten doel had. Men moest daartoe voor alles den band verbreken, welken de gouden standaard legde tusschen de nationale credietpolitiek en de internationale valutapolitiek.

Engeland begon ten deze met een devaluatie, (1931), een gedeeltelijke afsluiting van zijn Empire van het buitenland (de Imperial Preference der Ottawa-regelingen) en de oprichting van een — valuta-politiek voerend, — Egalisatiefonds, waarheen de goudschat van de Bank van Engeland (in Sept. 1939 in haar geheel) werd overgeheveld, zoodat het goud niet meer tegelijkertijd ten grondslag lag aan de valuta- en aan de interne credietpolitiek. Amerika deed iets dergelijks door (in 1932) te devalueeren, een stabilisatiefonds te stichten en los van de bindingen met het buitenland een grootscheepsche (New-Deal) interne credietpolitiek te entameeren. Duitschland verbrak den band tusschen de internationale valutapolitiek en de nationale credietpolitiek door de instelling van een straf deviezenregime, dat de interne „Mark" losmaakte van de „Mark", waarmee het op de internationale markten optrad. Duitschland kon door zijn praktisch sluitende handelsbalans (evengroote waarde van voortbrenging als van verbruik), door het feit, dat het geen eigen internationale crediteurposities had te ontzien, en bovenal door de kracht, welke van het dictatoriale bewind uitging, sinds 1933 de ook elders nagestreefde politieke en economische zelfstandigheid het meest consequent doorvoeren.

De eerste opgave van het nationaal-socialistisch bewind was uiteraard de opheffing der werkloosheid en hiertoe was een credietpolitiek vereischt, welke aan de geldschepping een nieuwe basis ten grondslag legde; deze nieuwe basis werd gevonden in de productie, welke met behulp van de te verstrekken credieten tot stand zou komen. Het stelsel der „arbeidsvaluta" was dus in Duitschland in eersten aanleg een stelsel van vóórfinanciering. Het zou ons te ver voeren hier te beschrijven hoe dit alles in de praktijk werd doorgevoerd; we willen slechts kort noemen de werkverschaffingswissels van 1933—1936 en de bewapeningswissels van 1936—1938, gevolgd door de „Lieferschatzanweisungen" van 1-IV-1938—1-V-1939 en de „Steuergutscheine" van 1-V—1-XI 1939 en daarna wederom gevolgd door een periode, waarin men weer terugkeerde tot schatkistbiljetten en het niet-rentedragende schatkistpapier op korten termijn; zij alle vormden de documenten, waarvan de overheid zich bij de financiering bediende, een vóórfinanciering, welke haar volle rechtvaardiging vond in de resultaten, waarvan we een lijstje willen ontleenen aan het werk „Frei vom Golde" van Dr. W. Grötkopp:

Volkseinkommen	
Industrielle Erzeugung	
Landwirtschaftliche Erzeugung	
Einzelhandelumsätze	
Einfuhr	
Ausfuhr	
Sparkassen Einlagen	
Kohlenförderung	
Eisenerzförderung	
Stahlerzeugung	
Zulassung von Personenwagen	
„ „ Lastwagen	
Wolleerzeugung	
Zellwolleerzeugung	
Kunstseideerzeugung	
Lebenshaltungskosten	
Arbeitslose	

*.) Dus de „Reichsmark" bleef voor den Duitscher dezelfde waardeering dezer valuta.

Bij een vóórfinanciering van dezen aard moet men zich uiteraard steeds blijven afvragen of verdere credietverleening ook inderdaad in nog steeds stijgende productie kan resulteren, hetgeen vanzelfsprekend niet meer het geval zou zijn, indien alle beschikbare arbeidskrachten vol emploi zouden hebben gevonden en het geheele bedrijfsleven met den hoogsten graad van efficiency zou werken; bij die omstandigheden zou het plafond der vóórfinanciering zijn bereikt. Met het oog op het geleidelijk benaderen van dit plafond werd de methode der vóórfinanciering in Duitschland in den loop der jaren 1936—1939 enkele malen gewijzigd, zooals hiervoren zeer kort werd geschetst. Na een werkelijk bereiken van dit plafond zou het stelsel van den arbeidsstandaard een minder gecompliceerd karakter dragen, aangezien het dan nog slechts gaat om een eenvoudige handhaving van het vertrouwen van het volk in zijn interne ruilmiddel, een vertrouwen dat zijn grond vindt in de erkenning van het stabiele karakter der eigen volkshuishouding (de financieringswissel blijft aan het geproduceerde goed voorafgaan) en in de dekkingsvoorschriften van de centrale Bankinstelling. De „Wet op de Deutsche Reichsbank van 15 Juni 1939" bepaalt (zie Prof. Dr. L. Wagemann „Wo kommt das viele Geld her?") „dat de in omloop zijnde biljetten der Reichsbank ten allen tijde gedekt moeten zijn door:

wissels en chèques;

schatkistwissels van het Rijk;

bepaalde vaste rentedragende effecten en schatkistbons van het Rijk direct opeisbare vorderingen op grond van beleeningen op onderpand." „Goud en deviezen zijn wel toegelaten als dekking, maar er is geen bepaalde verhouding meer vastgelegd tusschen den goud- en deviezenvoorraad en de biljettenin circulatie. Men zal veeleer slechts zooveel goud en deviezen aanhouden, als naar de meening van de Reichsbank noodig is voor de regeling van het betalingsverkeer met het buitenland en tot behoud van de waarde der valuta. Daarmede zijn dan de ketenen verbroken, die de binnenlandsche economie in een afhankelijkheid zonder dieperen zin van de buitenlandsche economie had gebracht." En bij dit alles rijst dan de vraag of dit stelsel ook voor Nederland van toepassing kan zijn, een vraag, welke wij voor Nederland in engeren zin reeds enkele malen met een categorisch „neen" hebben moeten beantwoorden, omdat dit Nederland in engeren zin bij lange niet evenveel waarde voortbrengt als het zelf verbruikt, dus bij lange geen sluitende handelsbalans kan produceren. Een goederenverbruik (in groothandelswaarden) van 2½ à 3 milliard gulden was vóór den oorlog voor ca. ½ milliard afhankelijk van het (geheel op industrieel gebied gelegen) invoersaldo; ondernemers en consumenten waren voor hun verbruik dus dagelijks aangewezen op importgoederen, welke niet met eigen export, doch met vorderingen op het buitenland (creditsaldi van de betalingsbalans) werden betaald. Dagelijks wordt dan het interne ruilmiddel in direct verband gebracht met het internationale valutaverkeer, zoodat van een zelfstandigmaking van dat interne ruilmiddel geen sprake kan zijn,

Einheit	1932-bezw.1933	19237
Mrd. RM.	45,2	68,0
Mrd. RM.	37,8	75,0
Mrd. RM.	8,7	12,0
Mrd. RM.	21,8	31,0
Mrd. RM.	4,2	5,5
Mrd. RM.	4,9	5,9
Mrd. RM.	11,4	16,1
Mill. Tonnen	104,7	184,5
„ „	1,3	9,6
„ „	9,7	19,2
Zahl	41.100	216.000
„ „	7.000	59.000
Tonnen	4.700	7.500
„ „	4.000	100.000
„ „	28.000	57.000
Index	120,6	125,1*)
Zahl	6.500.000	470.000

„Reichsmark", onafhankelijk van eventuele buitenlandse

Wij becijferden in deze kolommen, dat een investering van b.v. een 15 milliard gulden zou zijn vereischt, om de voortbrenging in Nederland op te voeren tot een peil, waarop zij dezelfde waarde zou hebben als ons vooroorlogsch verbruik, een peil dus, waarop onder handhaving van ons welvaartspeil zelfstandigmaking van het interne ruilmiddel zou kunnen worden overwogen. Het behoeft geen betoog, dat een dergelijke enorme investering buiten het mogelijke raam eener vóórfinanciering onder vigueur van een arbeidsstandaard zou vallen. En evenmin behoeft het betoog, dat een zelfstandigmaking van een Nederlandsch intern ruilmiddel met een aanzienlijk lager voortbrengingspeil als vóórfinancieringsobject, een overeenkomstig aanzienlijk offer van ons verbruiks- (welvaarts-) peil zou beteekenen. Wij mochten reeds meer malen naar voren brengen, dat de uitweg uit deze impasse gelegen is bij een inniger samenwerking met Duitschland en andere landen in een groote levensruimte, welke wel evenveel waarde voortbrengt als zij verbruikt, mits Nederland als onderdeel dier levensruimte niet voor een afzonderlijke eigen vereffening van overschotten en tekorten behoeft op te komen. Wij kwamen op deze kwestie nogmaals even terug, niet alleen omdat zij van doorslaggevende betekenis is bij het overwegen van het stelsel der arbeidsvaluta voor een land als Nederland, doch tevens om den nadruk te leggen op een manco, dat in de litteratuur over dit onderwerp — waarnaar uit onzen lezerskring wordt gevraagd — naar voren komt.

De Duitsche litteratuur gaat er n.l. steeds — soms stilzwijgend — vanuit, dat Duitschland niet méér uit het buitenland koopt, dan het met goederen kan betalen, doch daar zij steeds over Duitschland handelt, legt zij er niet den nadruk op dat deze — voor dat land min of meer vanzelfsprekende — voorwaarde elders een *conditio sine qua non* beteekent, waaraan veelal niet is te voldoen, zoodat het stelsel der arbeidsvaluta alsdan ontoepasselijk wordt, tenzij men aaneensluiting tot grootere levensruimten onder oogen ziet. Wij hebben deze waarschuwing aan onze lezers willen doen voorafgaan aan een korte opsomming van eenige litteratuur over dit onderwerp, waarnaar zij ons vroegen. Wij zouden dan willen aanbevelen:

Prof. Dr. Ernst Wagemann: „Wo kommt das viele Geld her". Düsseldorf 1940.

Dr. Josef Winschuh: „Geen angst voor het nieuwe Europa. 's-Gravenhage 1941.

Dr. Wilhelm Grotkopp: „Frei vom Golde". Berlin 1938.

Dr. Hellmut Lüdecke: „Die Sicherung der wirtschaftlichen Unabhängigkeit Grossdeutschlands". Würzburg 1940.

Drs. G. W. Groeneveld: „Het geldwezen en zijn ontwikkelingsgang: de economisch-realistische geldtheorie; van gouden standaard naar arbeidsstandaard" in „Economie". Juni/Juli 1941.

Reutrop Kayser: „Preispolitik und Preisüberwachung in Europa". München u. Berlin 1941.

Dr. Heinrich Hunke: „Grundzüge der deutschen Volks- und Wehrwirtschaft". Berlin 1940.

(Vervolg op pag. 150 onderaan.)

Terwijl heel de wereld de oogen gevestigd houdt op wat er in Finland voorvalt, meenen wij door 'n enkel schetsje het geheugen onzer lezers over wat dat land betreft te mogen opfrissen.

Karelië is van oudsher als de oostelijkste provincie van Finland, tegen de Russische grens gelegen, een slagveld geweest. Hier toch botsen twee werelden tegen elkaar, die van het Oosten en die van het Westen. Niet voor niets staan op het Karelische wapen twee armen ten slag geheven: links ziet men een gepantserden arm met het rechte zwaard van Europa, rechts de kromme sabel van het Oosten. Bij den „vrede van Moscou", in Maart 1940, moest Finland een groot deel van deze provincie met de hoofdstad Viborg afstaan — 'n hard gelach, inderdaad!

Tusschen het Ladogameer en de Finsche Golf ligt een strook van niet meer dan 60 km. breedte aan de Finsch-Russische grens, schreef onlangs F. Ege, in „Zeitschrift für Geopolitik", aan wiens artikel wij een en ander ontleenen. Deze zgn. Karelische landengte, waarvan de weermachtsberichten zoo vaak gewag maken, is eeuwenlang de weg geweest, waarlangs kolonisten naar Finland trokken. Vlak bij de grens ligt Leningrad, dat nog bij het begin van dezen oorlog méér inwoners had, dan héél Finland. Die smalle landengte was ook een der meest omstreden gebieden tijdens den eersten Sowjetrussisch-Finschen oorlog.

Karelië grenst in het Zuiden aan het Ladogameer; het is een land, dat in Europa zijns gelijke niet heeft. Er zijn daar, bijv. eindeloze, oerwoudachtige dennenbosschen, volkomen verlaten, waarin men slechts wilde dieren — beren en wolven — vindt. Maar iets verder in het binnenland liggen reeds statige groote boerenhofsteden, althans voor zoover ze door oorlogsgeveel niet werden verwoest, die karakteristiek voor Karelië zijn. Ze zijn uit ronde stammen of balken opgetrokken: woonhuis, stal en schuren, alles onder één dak saamgebracht. In Karelië heerschen welvaart en armoede nog wel eens naast elkander. Maar rijken en armen, ze hebben er allen den vasten wil, hun grensgebied te koloniseeren en méér bosschen en moerassen in akkers en weiden te veranderen. Zelfs de armste boer wordt in dit grensgebied een dappere, meestal toch onbekende soldaat, die zijn vreedzamen strijd tegen de natuur, als ooit de Sowjets hem met rust laten, nog altijd heeft uit te vechten.

De natuur van Karelië is, afgezien van de seizoenen, betooverend. Het wijde landschap met zijn lange bergruggen, zijn duizend meren en vele rivieren, blijft héél het jaar met een melancholiek waas overdekt. Zwaarmoedig is anders de Kareliër alles behalve! Eerder juist de antipode van den zwijgzamen, tragén Fin uit het Westen. Hij is vrolijk en opgewekt, praat en vertelt graag en is luchthartiger dan zijn landgenooten uit het „oude" Finland.

In het Finsche cultareele leven speelt Karelië

een belangrijke rol. Hier toch is het nationale epos, *de Kalevala*, eeuwenlang mondeling van geslacht op geslacht overgeleverd. Hier was het óók, dat honderd jaar geleden Lönnrot het epos opteekende. In deze prachtige streek hebben schilders en beeldhouwers, dichters en musici, architecten en kunstnijveren hun beste inspiratie ontvangen.

Bovendien werd Karelië in de laatste twintig jaar een niet onaanzienlijk industriegebied. Langs de snelstromende rivieren, bij het Ladogameer, verzeen groote cellulose- en papierfabrieken; er kwam een koper- en ijzergieterij, een suikerfabriek, een kunstzijde-industrie, enz. In 1940 kreeg Moscou ook van deze „Finsche Roer" een groot deel in handen; bij het uitbreken van den nieuwen oorlog echter hebben de Bolsjewiki verschillende dier fabrieken in brand gestoken.

Door de huidige fase van den oorlog tegen de Sowjetunie is het Oostkarelische probleem natuurlijk weer volop actueel geworden. Het gaat hierbij om het gebied aan gene zijde van de oude Finsche grens tot aan de Witte Zee, in de richting van het schiereiland Kola. Hier leeft van oudsher een Karelische bevolking. Overigens vormt Oost-Karelië geologisch en ethnografisch, in flora en fauna of geopolitiek, één eenheid met de rest van Finland. Toen nl. in 1617 de Finsch-Russische grens dwars door Karelië heen werd getrokken, verhuisde een groot deel der Kareliërs uit het Finsche naar het Russische deel, omdat zij, als Grieksch-orthodoxen, ontevreden waren over de Zweedsch-Luthersche heerschappij. De Zweedsch-Lutherschen maken in de totale bevolking van Finland 97 %, de Grieksch-orthodoxen nog geen 2 %, de Katholieken 0.1 % uit.

Een groepje Nederlandsche journalisten werd, ongeveer vijftien jaar geleden, door de Finsche regeering, uitgenoodigd tot een najaarsreisje door dat gastvrije Land der Duizend Meren. De eerste indruk, welken men toen kreeg van het Finsche landschap, was die van eindeloze wijldheid, van eentonigheid, die 'n soort beklemming gaf. Maar door de voortdurende suggestieve herhaling wijkt die beklemming langzamerhand voor een diepe bewogenheid. Wie het land nauwkeurig beziet, ontdekt in de eentonigheid van het geheel toch wel een enorme hoeveelheid eigen trekken. Hij ziet zóvele verschillen, dat ze hem tenslotte zelfs verwarren.

Wanneer men Finland het land van talloze meren en eilanden noemt, heeft men daarbij meer het oog op het labirynth van water en land in het binnenland, dan op het monotone karakter der Finsche wouden. Schilderachtige tegenstellingen vindt men in Finland nauwelijks. In plaats daarvan ziet men de fijne, geleidelijk van vriendelijk tot verheven overgaande modulaties van altijd weer hetzelfde thema: Finlandia. Elk afzonderlijk type van Finsch landschap heeft zijn nuance daarvan. In Karjala stijgt het thema tot het hartstochtelijke, vanwege den bergachtigen bodem, in Häme is het land liefelijk en idyllisch.

Alléén in het Zuiden van het zoo uitgestrekte Finland bestaat er eenig verband tusschen de woonplaatsen der menschen onderling. Maar ook de steden verloochenen de royale manier niet, waarop de Finnen met het gebruik van den grond omgaan. Overal, zelfs in Helsinki en in de vroegere hoofdstad, Turku, maar bovenal in de enkele steden in het binnenland, vindt men de zoo karakteristieke geweldig groote markt (tori), die bijna nooit gevald raakt door de kramen en tentjes der kooplieden, de karren der boeren of de autobussen. Ook verder hebben de steden haar landelijk karakter nog behouden: de huizen hebben één of géén verdieping.

De Fin is immers geen man, die steden bouwt! Steden zijn meestentijds aan de kust ontstaan, naar de plannen der grootvorsten; de stedelijke bevolking bedraagt er dan ook niet meer dan 17 %. De echte Fin wil een pionier zijn, die zijn eigen huis in eigen omgeving bouwt en ook 'n eigen land ontgint.

De stichting van een boerenbedrijf midden tusschen de bosschen en moerassen van Finland was telkens de daad van een individu. Nog heden is elke Finsche boerenhoeve, met haar woonhuis en badhut (de *sauna*), haar schuur, stal en voorraadkamers, een nieuwe gemeenschapsceel, een miniatuur-dorp midden in een woesteni van bosschen en oerwouden.

De Finsche dichter roemt het als „een koninklijke gedachte van krachtige voorvaderen, die zich een land wilden veroveren, niet met het zwaard, maar met den ploeg". Finland is zéér dun bevolkt; maar niemand, die het land heeft leeren kennen, zal beweren, dat het Finsche volk zijn land niet meester is geworden. De groote afstanden zijn er overbrugd, niet dank zij het moderne verkeersmiddel: motorboot, trein en auto; zij waren dat al véél eerder, dank zij een dicht net van geestelijk en maatschappelijk contact, waarin ook de verst verwijderde gebieden waren opgenomen, schreef Heinz Flügel nog onlangs in de „Deutsche Rundschau". Wie tot voor kort de reislustige bevolking zag trekken met schepen, treinen en auto's, kreeg wellicht den indruk, dat dit heele geweldige land bebouwd wordt door één enkele familie, welker leden geen enkele gelegenheid laten voorbij gaan om elkaar te ontmoeten en te bezoeken. Diezelfde familiezin komt ook weer aan den dag op de volksfeesten, waaraan de Fin zoo graag meedoet!

Doch in oorlogstijd groeien er weer groote spanningen in het Finsche volk. In de eerste plaats zijn er nog de verschillende stammen, die door de eeuwen heen het Finsche volk hebben gevormd en die elkaar eens heftig bestreden. 'n Ander probleem, dat zoowel in het verleden als in het heden het moeilijkste vraagstuk vormt van Finlands innerlijken opbouw, is het naast elkaar bestaan van het Finsch en het Zweedsch. Ondanks de soms heftige discussies over dit punt, mag men de spanning tusschen de Finschspreekende en Zweedschspreekende deelen van de bevolking toch niet als een tegenstelling beschouwen. 't Is eenvoudig een spanning tusschen twee deelen van één volk, 'n spanning, die inhaerant is aan Finlands geschiedenis. Hoe moeilijk ook in de practijk het voortbestaan van deze twee talen naast elkaar voor het Finsche volk moge wezen, tóch valt niet te ontkennen, dat juist door deze geestelijke spanning Finland zijn bijzondere opdracht als Europeesch volk ontving. Het wordt nl. de taak van Finland geacht, de groote gedachten van de christelijk-europesche cultuur door te zetten met de kracht en taalheid, welke dit typisch noordsche volk eigen zijn en daardoor juist die cultuur te handhaven, tegen het Oosten in!

Pas als men dit goed in het oog houdt, kan men de Finsche cultuur begrijpen en op haar waarde schatten. De klassicistische, onlangs zwaar verminkte kathedraal te Helsinki en de op eenigen afstand daarvan oprijzende Russische kerk met orthodoxen koepel en kruis, geven de grenzen aan, waarbinnen het nieuwe Finland („uus Suomi") zijn eigen vorm gevonden heeft.

Op de machtigste wijze blijkt de Finsche volksgeest ook uit het nationale epos „Kalevala". Dit lied heeft het Finsche volk in een tijd van diepste inzinking steeds weer voor het eigen bewustzijn gerechtvaardigd.

Het wezen van den Fin is realistisch, maar het is evenzeer door en door idealistisch geloovig, wanneer het — zooals het doet! — muurvast vertrouwt op het standhouden van de waarheid, gerechtigheid en menscheeljkheid. Nooit is het leven saam te vatten in een simpele formule; de werkelijkheid wordt altijd bepaald door de vermenging van krachten, door de vastheid der innerlijke substantie. Velen hebben zich ten op-

(Vervolg op pag. 151 onderaan)

Ferdinand Fried: „Wende der Weltwirtschaft". Met name de vijf eerstgenoemde publicaties leveren, met de hiervoren genoemde restrictie, zeer veel stof tot bestudeering van het hier behandelde thema. Wij zullen onze huidige beschouwing hier moeten afbreken, doch willen niet onvermeld laten, dat de vóórfinanciering in het raam der arbeidsvaluta uiteraard voor het na-oorlogsch Europa met zijn zwaren oorlogsschuldenlast nog een probleem op zichzelf vormt, waaraan overigens Jac. Koelschijn reeds een belangwekkend artikel wijdde in de Waag van 18 Juni 1943, no. 24. We hopen hierop echter later te mogen terugkomen.

DRIE-OOG.

SPORT... ONDANKS ALLES

De dagbladen hebben niet zoo heel veel ruimte meer in dezen tijd van papierschaarschte, zoodat zij bij de jaarwisseling ook niet meer zooveel aandacht hebben kunnen schenken als zij vroeger deden aan alle belangrijke feiten welke het jaar 1943 heeft gebracht. Meestal werd nu in enkele zinnen afgedaan, waarvoor men vroeger dikwijls kolommen noodig had. Maar in de oudejaarsoverzichten welke de sport betroffen, kwam toch duidelijk tot uiting de algemeene opinie dat het jaar 1943 een voortreffelijk sportjaar was geweest, werd ook de hoop uitgesproken, dat het jaar 1944 wat dat betreft zich niet de mindere van zijn voorganger zou toonen.

Inderdaad is het feit zeker vermeldenswaard, dat over het algemeen de Nederlandsche sportlieden, de bonden en de verenigingen en hun leiders kans hebben gezien om het Nederlandsche sportleven zoo normaal mogelijk voortgang te doen vinden. Ondanks alles.

Dat is goed geweest, dat is werkelijk een dankzegging waard, want de moeilijkheden zijn vele en velerlei geweest. De buitenstaander, die elken Maandag weer opnieuw de uitslagen en verslagen van honderden voetbal- en andere wedstrijden leest, heeft er eigenlijk geen flauwe notie van, hoe ontzaggelijk veel werk daarvoor verzet is moeten worden door de menschen die daarvoor dag in dag uit in touw zijn, de werkers achter de schermen in de verenigingen en bonden, van wie men eigenlijk nooit hoort, die nooit of te nimmer voor het voetlicht komen, slechts gekend en gewaardeerd worden door enkelen. Wij mogen dezen onbekenden hier op deze plaats wel eens een eeresaluut brengen, omdat zij het eigenlijk zijn om wie alles draait, zij zijn het, die van een groote voetbalvereniging alle tier, soms ook wel twintig en meer, elftallen behoorlijk en onder goed geleide in het veld brengen, die een moeilijk zwemtournooi voortreffelijk organiseren zoo dat er geen speld tusschen te krijgen is, die een atletiekontmoeting met al den vele aankleve van dien feilloos in elkaar zetten... kortom, die stille getrouwen, die in elke vereniging te vinden zijn, zijn het, die ons sportleven doen draaien, en het hebben doen draaien zooals het in het afgelopen jaar weer gedraaid heeft.

En er zijn zoo wat moeilijkheden geweest, en ze zijn er nog. Tal van voetbalverenigingen die hun beste spelers naar het buitenland zagen vertrekken, of hun terrein in beslag zagen genomen; onder de huidige omstandigheden uitermate vermoeiende reizen, met het steeds blijvende risico van te laat te komen, waardoor de spelers (het is voorgekomen) zonder een behoorlijken maaltijd direct van het station naar de kleedkamer moesten en moesten gaan voetballen; geen behoorlijke trainingsgelegenheden; materiaalgebrek bijvoorbeeld bij de tennissers en de tafeltennissers waardoor de competities belangrijk moesten worden ingekrompen... allemaal moeilijkheden die overwonnen moesten worden en die, althans grotendeels, overwonnen zijn, dank zij de energie en het doorzettingsvermogen van de Nederlandsche sportlieden, van de onzichtbare werkers in onze verenigingen en bonden.

Vanzelfsprekend zijn er tal van clubs die het niet hebben kunnen bolwerken, en een leidende plaats hebben moeten afstaan, omdat zij door

zichte van de Finnen misschien verbaasd over den onwil, anderen dan moreelen motieven recht te doen wedervaren; zij zagen dat wellicht als een teken van politiek onverstand of historische onvolgroeidheid. Maar zelfs in hun donkerste uren hebben de Finnen vastgehouden aan het geloof, dat ten slotte de gerechtigheid niet bij den mensch, maar bij God ligt. En dat die daarom uiteindelijk toch de overwinning zal behalen.

DE KENNEMER.

al deze omstandigheden niet in staat waren zich behoorlijk te handhaven. Dat een vereniging als de IJmuider Stormvogels onderaan de ranglijst staat, is grotendeels een gevolg van de oorlogsomstandigheden, en zoo zijn er meer voorbeelden te noemen van onfortuinlijke clubs, wier schuld het zeker niet is, dat zij een slechter figuur slaan dan vorige jaren.

Daarom ook is het jongste besluit van het bestuur van den N.V.B. zoo wijs, om wel aan het einde van dit seizoen te laten promoveeren, doch niet te laten degradeeren. Want juist door een degradatie zouden er alle mogelijke onbillijkheden zijn geschapen, en we weten het uit de praktijk: een elftal dat eenmaal gedegradeerd is, is maar niet zoo weer in de oude omgeving terug. Hoeveel oud-eerste-klassers spelen er nu al niet jaren in de tweede klasse? In dit verband is het wel merkwaardig te zien, hoeveel oud-eerste-klassers op het oogenblik in aanmerking komen voor promotie naar de eerste klasse.

Doch om op ons onderwerp terug te komen: het sportjaar 1943 is dus een jaar geweest, dat er in alle opzichten wezen mocht, ondanks alle tegenwerkende factoren. Het is zeker verheugend dat te mogen constateeren, omdat het eensdeels een welverdiend compliment inhoudt voor de leiders van ons sportleven in stad en land, anderzijds wijl het bewijst dat ons Nederlandsche sportleven door en door gezond is, en dus een stootje velen kan. Want zelfs de clubs die de grootste moeilijkheden hebben ondervonden, hebben stug doorgezet en hun sportleven plicht gedaan, niettegenstaande het weinige succes. En succes is toch nog altijd een stimulerende factor, niet het minst in de sportwereld!

En andere factor, dien wij evenzeer in rekening hebben te brengen is het feit, dat door het opgewekte sportleven ook tienduizenden in Nederland in het afgelopen jaar elken Zondag opnieuw den gang naar de sportvelden hebben kunnen maken, waardoor zij een uitermate welkome afwisseling ondervonden voor de drukkende zorgen van elken dag, een afleiding welke zeker niet gemist kan worden.

Zoo heeft de sportbeweging in Nederland in de

uiterst moeilijke tijden welke ons land en ons volk momenteel doormaken, haar taak volkomen juist begrepen en ook uitgevoerd. Zij heeft goddank niet de handen in de schoot gelegd, om te wachten op beteren tijd. Zij heeft begrepen, dat juist in oorlogstijd intensieve sportbeoefening noodzakelijk is en niet gemist kan worden. En als later nog eens de geschiedenis van dezen harten tijd geschreven zal worden, zal ook ongetwijfeld met erkentelijkheid gewag worden gemaakt van de groote diensten welke de sport in deze periode aan ons volk heeft beezen.

Want zoo men inderdaad de handen in den schoot zou hebben gelegd, en de sportvelden zou hebben verlaten, indien het „attentisme" zich ook tot de sportbeoefening zou hebben uitgebreid, zou daarmee een kostelijk stuk volkskracht en volksopvoeding verloren zijn gegaan, zou op het gebied van de lichamelijke oefening van de breede massa van ons volk een terugslag zijn ontstaan, welke wellicht in de toekomst niet meer in te halen zou zijn geweest. Dat dit verlies is voorkomen kunnen worden niet alleen, maar dat wij op verschillend terrein bezig zijn nog winsten te boeken, is ongetwijfeld een woord van dankbare erkenning waard.

Het is ons ook bekend, hoe tal van verenigingen en bonden elkaar wederkeerig hebben gesteund bij de overwinning van de moeilijkheden; als er eens een club zonder terrein kwam te zitten, hetzij voor de oefeningen, hetzij voor het spelen van de geregelde competitiewedstrijden, dan was direct een andere, dikwijls een geheel andere tak van sport beoefend, bereid haar terrein af te staan. En ook op ander gebied is meermalen een helpende hand gereikt, waardoor het een club werd mogelijk gemaakt haar werkzaamheden voort te zetten.

Zoo zijn er duizenden staaltjes van onderlinge hulp en bijstand, van kameraadschappelijke bereidwilligheid geweest, die het hart goed doen, en ervan getuigen dat in de Nederlandsche sportwereld nog altijd een geest heerscht, die het beste doet hopen voor de toekomst.

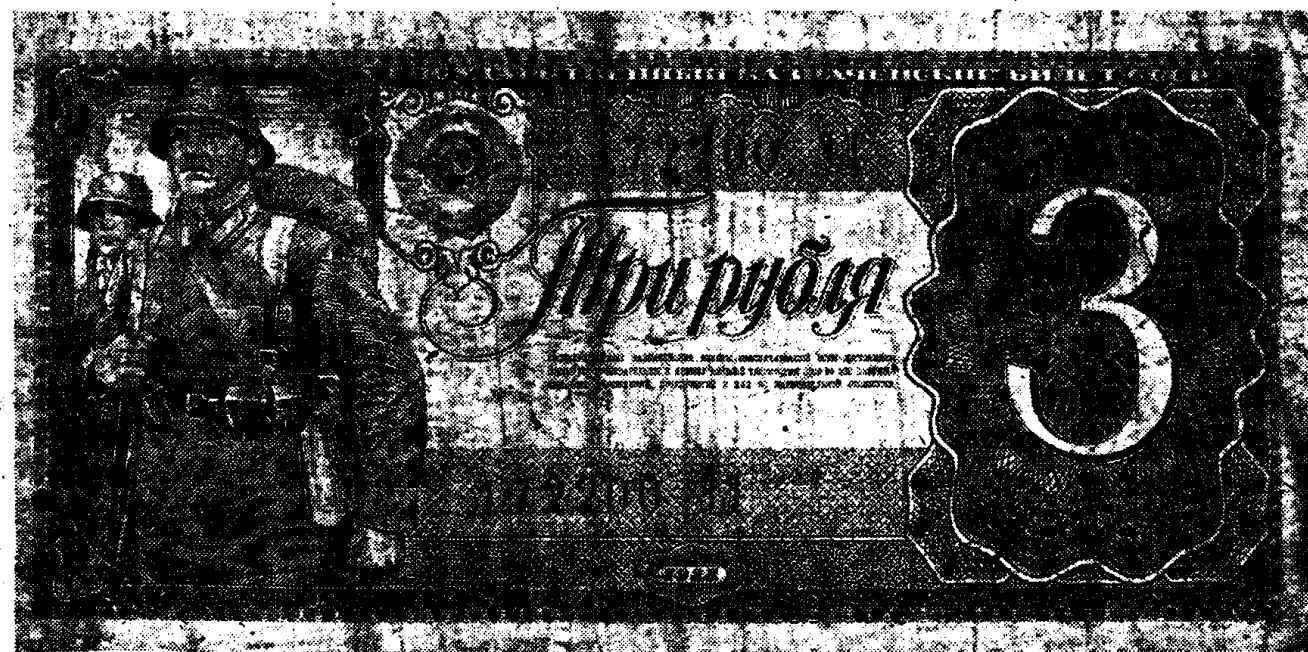
Wij hebben altijd den naam gehad een sportief volk te zijn, enkele betreurenswaardige incidenten in het verleden (bijvoorbeeld het beruchte „tien-tien-tien") daargelaten. Wij kunnen dien naam gelukkig handhaven, naar duidelijk blijkt uit de wijze waarop sportief Nederland zich door dezen tijd manmoedig heen slaat.

Dat is groote winst, voor nu en later!

JOH. RAATGEVER.

In het licht van vandaag

HAMER EN SIKKEL OVER EUROPA

Wij drukken hier af een vergrooting van een 3-kopeken-biljet der Sowjet-Unie uit het jaar 1933.

Links boven het schrift bevindt zich het beeld van een aardbol met sikkel en hamer,

welke beide laatste juist Europa, het nabije Oosten tot Britsch-Indië en Noord-Afrika bedekken.

Een kleine aanduiding van wat van het begin af, het doel van de Sowjets is geweest.

G.

Wat weet men hier eigenlijk van Carl Orff? Zelf vernietigde de componist in 1922 alles was hij tot op dat oogenblik geschreven had: liederen, koren, symphonieën, tooneelmuziek, — een productie van rond tien jaren. Er volgde een tweede periode van omstreeks tien jaar, waarin Orff gaandeweg een eigen muziktaal en eigen uitdrukkingsvormen vond. Maar na 1933 „werd in Duitschland geen muziek van beteekenis meer gecomponeerd”. Zoover in het „vrije” westen iemand over die stelling in twijfel mocht zijn, kon hem worden voorgehouden, dat Carl Orff in 1936 voor de politiek heftig omstreden Olympiade te Berlijn muziek schreef bij den in-tocht en den reidans der jeugd. En wanneer dat nog niet afdoende zou wezen: in 1938 droeg het gemeentebestuur van Frankfurt am Main aan Orff het componeeren van muziek bij Shakespeare's „Midzomernachtdroom” op, hoewel ieder respectabel mensch weet dat op dit punt sinds honderd jaar of daaromtrent een monopolie vergeven is. Men componeert een half dozijn muzieken bij den „Gysbrecht” en desnoods een heel dozijn bij „De getemde feeks” of „Coriolanus”. Bij den „Midzomernachtdroom” alleen is het eeuwige heil reeds gegeven... Nu wil helaas het noodlot, dat Orff's persoonlijkste en sterkste werk juist in die derde periode van rond tien jaren tot stand kwam. Het feit berust niet op „toeval”, — evenmin op „politiek”. Het volgt op volstrekt natuurlijke wijze uit de ontwikkeling, die zich in tweemaal tien jaar tevoren reeds aftekende. Zoo kon het dan gebeuren, dat in naam van vrijheid en cultuur een sterke, gezonde, markante muziek buiten onze grenzen gebannen bleef, — dat zich buiten onze blikken een vernieuwing van de ballettradities voltrok, die wellicht (gelijk bijna alle vernieuwingen op dit ondermaansche) historische parallellen oproept, maar daarom niet minder vernieuwing beduidt.

Yvonne Georgi's ballet is verreweg de vooruitstrevendste afdeeling van Amsterdam's Gemeentelijke Theaterbedrijf. De afdeeling tooneel loopt nog immer niet over van vernieuwingsdaden. De afdeeling opera beraadt zich twintig maal over een nieuw Nederlandsh werk, maar schrikt uit zooveel overleg pas wakker, wanneer Diels in Antwerpen de leiding reeds heeft overgenomen. En in haar ijver om alle parade-paarden van het zuidelijke repertoire in sappig Amsterdamsch-Italiaansch te vertalen, heeft zij uiteraard nog geen gelegenheid gevonden, ons ook maar één van de vele nieuwe Deutsche opera's bekend te maken, die in de afgelopen tien jaar werden gecomponeerd. Wie de situatie zóó beziet, erkent met nog méér nadruk de verdiensten van de ballet-afdeeling, zelfs wanneer de wegen daar duidelijker afgeteekend zouden heeten. Georgi's ballet bevorderde de schepping van een gansche reeks nieuwe Nederlandsche balletmuzieken (Henk Badings, Cor de Groot, Jan Koetsier, Alex Voormolen), — het importeerde met groote voortvarendheid een belangwekkende noviteit als Poulenc's „Animaux mo-

dèles”, — het heeft thans ook de lacune gevuld, die hier ten aanzien van Carl Orff's merkwaardige ballet-productie bestond. De laatste verdienste is niet de kleinste van alle. Want welke bespiegelingen men al dan niet over ballet-vernieuwing zou kunnen houden: Orff's „Carmina Burana” beteekenen een hoogtepunt in de Deutsche muziek na 1933. Men kan zich geen beeld maken van deze muziek, zonder er Orff in het algemeen en de „Carmina Burana” in het bijzonder in te betrekken. Geen partituur werd wellicht zoo vaak en zoo uitvoerig besproken, geen werk verraste na de Frankfurter première van 1937 bij elke volgende instudeering dermate door zijn rijkdom aan reproductieve mogelijkheden.

De „Carmina Burana” vormen een bloemlezing, die in de dertiende eeuw door monniken van het klooster in Benediktbeuern vervaardigd moet zijn in opdracht van een abt met ruimen blik. In onzen preutschen tijd zou geen kloosteroverste zich met zulk een kleurige mengeling van liefdesliederen, speel-, drink- en vagantenliederen kunnen afgeven zonder ernstig in opspraak te komen. Het zou hem niet eens baten als hij (gelijk het Benediktbeuernsche handschrift) schuil ging achter monnikenlatijn. En zelfs de wereldlijke „bloemlezer” kreeg in onze dagen van een zure critiek waarschijnlijk het een en ander te hooren over tekorten aan stijlbesef en eenheid. Welk een schuimende levenskracht gaat er echter van deze liederen uit! Juister: ze zijn een stuk van het leven zelf, in al zijn facetten. Teefer en grof, verheven en ongebonden, strak van lijn en alle vormen hooghartig verbrekend, — dat alles om beurten en soms ook tegelijk.

Deze „Carmina Burana” beteekenen (getuige het overwegen van latijnsche teksten) een uiting van het intellectualisme van dien tijd. Van een intellectualisme dat nog niet, gelijk het negentiende-eeuwsche, was losgeslagen van volksche waarden, — dat veeleel met beide beenen in het leven durfde staan in het trotsche besef, geroepen te zijn om er richting aan te geven. Zoo heeft ook Orff het verstaan, toen hij een groot aantal van deze heterogene liederen tot uitgangspunt koos voor wat hij een „scenische cantate” noemde, — wat echter van meet-af in Orff's voorkeur voor den dans de aanleiding tot een nieuwen balletvorm worden moest. Bewust of onbewust zocht Orff naar mogelijkheden, het ballet los te maken van de oude aesthetica, los van den „absoluten dans”, zonder daarom tot romantische verbeeldingen terug te keeren. Hij wilde een levende aanleiding, maar wees tegelijk de individualistische levensformule af. En in de „Carmina Burana” vond hij het literaire pendant van wat in puur-muzikale opgaven reeds van nature vorm gekregen had.

In het werk van Carl Orff groepeerden zich merkwaardigerwijze allengs een aantal verwante scheppingen tot aanvullende combinaties. De oudste van deze groepeerings is het Monte-

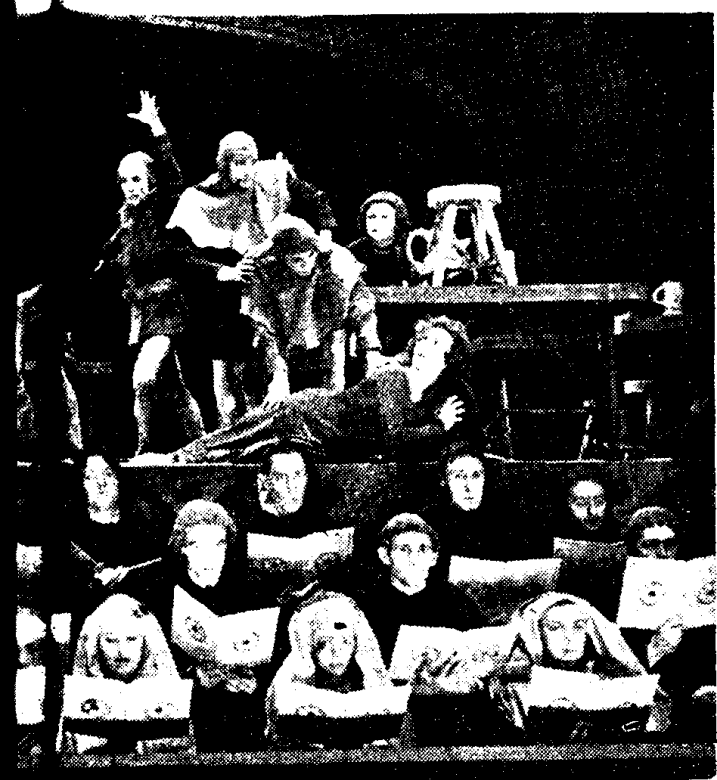
ONTDEKKING

verdi-triptychon: drie composities van den grondlegger der opera werden in subtiële bewerkingen voor een moderne uitvoering pasklaar gemaakt en tot een trits vol kleur en afwisseling aaneengereid, — „Orpheus”, „Klage der Ariadne”, „Tanz der Spröden”. Op de oorspronkelijke sprookjesopera „Der Mond”, waarvoor Orff zelf den tekst aan Grimm ontleende, deed de componist in 1943 (eveneens naar een sprookje van Grimm) „Der Kluge” volgen, — aldus een door gelijke sfeer bepaald koppel van twee korte muziekdramatische werken scheppend.

Op gelijke wijze volgden op de „Carmina Burana” van 1937 in November van het vorige jaar de „Catulli Carmina”. Beide werken doopte Orff „scenische cantate”, beide vallen op door de merkwaardige vereeniging van koor en ballet, beide steunen op latijnsche tekst en doen dat (gelijk ik nog zal trachten aan te toonen) niet slechts „bij toeval” of door een aesthetische voorkeur voor latijnsche verzen.

Evenals de Monteverdi-bewerkingen en de sprookjes-opera's vullen de twee scenische cantaten samen een ballet-avond. Het verlangen lag voor de hand, de carmina naar Catullus gelijk te hooren met die naar het Benediktbeuernsche klooster-handschrift. Niet uit wilden drang naar „den cyclus”, maar slechts om de lijn te kunnen volgen die Carl Orff zelf in de opeenvolging van „Carmina Burana” en „Catulli Carmina” getrokken heeft, een lijn die zonder twijfel over de beteekenis van Orff's ballet-vernieuwing vollediger uitsluitel geeft, dan de „Carmina Burana” alleen geven kunnen.

VAN ORFF

et zou dwaasheid en ondankbaarheid zijn, Yvonne Georgi's jongste daad, — de grootste onder twijfel uit de jaren van haar werkzaamheid voor Amsterdam's Gemeentelijke Theaterbedrijf —, te kleineeren door het accent te leggen op wat misschien nog méér had kunnen zijn. In een land, maar men Orff nog in het geheel niet kent zou een „Orff-avond” bedenkelijk topzwaar geweest zijn en aan een belangrijke ballet-productie wellicht méér kwaad dan goed hebben gedaan. Maar het heeft zin er op te wijzen, hoe in de „Carmina Burana” zoowel als in de „Catulli Carmina” een openings- en slotoor als het ware een ideeën-kader geven, waarbinnen zich het scenische gebeuren afwikkelt. In de „Carmina Burana” is het rad van Fortuna het symbool, dat aan de omraamde levensafereelen dieperen zin verleent. In de „Catulli Carmina” levert de eros-gedachte het kader, waarbinnen zich een beknopt dans-drama af speelt. De geestelijke inhoud onderstreept wat de uiterlijke middelen reeds doen vermoeden: dat Orff in de „Catulli Carmina” niet slechts een succesvol gebleken vorm heeft willen herhalen, maar dat hij inderdaad een nieuw „Gesamtkunstwerk” gevonden meent te hebben, een nieuw kunstgenre dat zich, bij een in groote mate gelijkblijvende techniek, evenals bijvoorbeeld de opera met telkens nieuwe ideeën vullen laat.

Orff mengt in beide werken het vocale element op geheel andere wijze met den dans. Aan bijvoorbeeld Henk Badings het in zijn Or-

pheus deed. Eigenlijk zou men moeten zeggen: de vocale elementen werden in het geheel niet met den dans gemengd, maar met het orkestrale deel tot motief en stimulans voor den dans verweven. Dienovereenkomstig treedt het koor noch het solistenkwartet handelend op. Het begeeft zich niet tusschen het dansgebeuren en zit als omraming in costuum terzijde. Evenmin echter is het koor een simpele aanvulling van de instrumentale gemeenschap in den orkestbak. Het kan zich van scenische aanvulling en literaire verduidelijking onthouden, omdat het zelf de kiem is waaruit muziek en dans gelijkelijk tot leven komen.

In verrassende tegenstelling tot de opera in het algemeen wenscht men hier ook geen moment een vertaalde tekst te hooren. Juist doordat het rechtstreeksche verband tusschen het afzonderlijke woord en de dans opzettelijk onmogelijk werd gemaakt, kan de tekst zich in zijn algemeenheid doen gelden. Door de algemeenheid van een dragende idee verheft zich de dans boven het plan van de ballet-pantomime, terwijl hij zich anderzijds niet losmaakt van het levende motief. Deze ongewone resultaten vroegen als het ware een code-taal, — een taal dus, die in haar algemeenheid een ideeën-inhoud geven kan, zonder door het afzonderlijke woord naar details af te leiden. De gezongen teksten uit de „Carmina Burana” vervullen in Orff's partituur inderdaad de rol van zulk een code-taal.

Natuurlijk moest de tekst-verklanking zich dienovereenkomstig onthouden van een onmiddellijk verband tusschen klank en woord. Bepalend waren idee en stemming en beider natuurlijke functie-, de natuurlijke functie dus ook van de partituur, moest zijn: een levend rythme voor den dans. Uit een rythme vol onweerstaanbare kracht groeit in den besten zin des woords Orff's „effect”. De componist ondersteunt dit effect ook met alle middelen van den koorklank en der instrumentatie. Maar het rythme zelf is de polsslag, die alle andere krachten in dit merkwaardige werk voedt, — rythme uit alle ervaringen des levens, — het leven zelf.

Yvonne Georgi heeft Orff voor Nederland ontdekt. Ze heeft het gedaan op een wijze, die voluit begrijpelijk maakt, waarom deze „Carmina Burana” zulk een groote plaats innemen in de nieuwe Deutsche muziek. Zoo ergens, dan valt hier een bijzonder accent op de vertolking. Deze veelheid van ongewone mogelijkheden in allen rijkdom doorzien en verwerken, deze enorme moeilijkheden overwinnen in één harmonische, door geen zwakheden onderbroken dans-prestatie, — dat vraagt iets méér dan „gewoon” ballet. En toch: in deze uitvoering bleef niets meer te wenschen. Georgi's groep heeft, nu men eindelijk loskwam van al te knellende beperkingen, een techniek en een stijl ontwikkeld die tot grooten eerbied en tot groote dankbaarheid stemmen, — die klaarblijkelijk ook aan regie en choreografie van de leidster een nieuwe vlucht verleenden. Deze „Carmina Burana” waren niet slechts, wat in den meest-

versleten term onzer kunstbeschouwingen „een daad” heet, — ze leverden stof voor het besef, dat een eigen ballet in ons kunstbestaan een minstens zoo dwingende en minstens zoo zuiver te verwezenlijken factor is als de opera. Tegenover de algemeenheid van deze waardeschatting vervagen de details die ertoe bijdroegen. Wat zich echter als „detail” niet af laat doen, is het meesterlijke vierde deel der Carmina, „De taverne”, met de scène van de gebraden zwaan als kostelijk middelpunt. Zulk een vaart en zulk een rijkdom van inventie, maar ook zulk een raakheid en precisie bij de uitwerking van een technisch uitermate veel-eischende opgave laten geen twijfel aan de welhaast magische mogelijkheden van Georgi's balletgroep.

Naast Orff's „Carmina Burana” moesten de kleinere voorschotels wel op het tweede plan geraken. Aan de strakke en technisch geslaagde — maar boven het peil van knappe toneelvulling niet uit komende „Polonaise” op muziek van Liszt is door een vermelding in luttele regels geen onrecht gedaan. Méér pretentie had Tony Raedt's choreografie bij de „Prélude à l'après-midi d'un faune” van Debussy. Men kon hier een knap-geconstrueerde, door Tony Raedt als faun en Marie-Jeanne van der Veen als nymph niet minder knap verwezenlijkte balletpantomime waardeeren. Er was zelfs dramatische typeering en psychologische diepgang. Maar bij alle verdiensten in de uitwerking en alle verfijning in het detail bleef deze opvatting te zwoel om zich met Debussy's muziek werkelijk te verdragen. En Orff's sterke, oer-gezonde kunst accentueerde dit bezwaar nog op ongezochte wijze.

L. M. G. Arntzenius' muzikale leiding laat zich van deze bijzondere ballet-gebeurtenis niet als willekeurige componert losmaken. Hier werden de voorwaarden van een „Gesamtkunst” verwezenlijkt omdat de dans evenzeer groeide uit de muzikale waarden als de muziek harerzijds leefde voor den dans. Niet minder dan aan Yvonne Georgi dankt men aan Arntzenius de ontdekking van Orff, de belangwekkendste ervaring van dit seizoen.

HENDRIK LINDT.

BIJ DE FOTO'S:

Op een verhoogd tooneel, aan de onderzijde „afgeleijnd” door het koor, dat in kloostergewaden de sfeer der Carmina Burana ook uiterlijk versterkt, spelen zich de dans-tafereelen af, die Orff door het rangschikken der Latijnsche teksten in vijf groepen tot een soort levens-cyclus maakte. Boven in het midden: de herberg-scène, de sterkste uit heel dit merkwaardige ballet. Links daarvan: Yvonne Georgi als Fortuna. Geheel onderaan op de pagina: de lente-idylle, het tweede der tafereelen, met in het midden Tony Raedt.

Rechts bovenaan: Tony Raedt verzorgde de choreografie bij Debussy's „Prélude à l'après-midi d'un faune” en bouwde daarmee een wat zwoele, maar technisch uitmuntende dans-pantomime op. In de uitvoering was hijzelf de faun, Marie-Jeanne van der Veen de „eerste nymph”.

(Foto's C.N.F.-Noske.)

HELDENHERDENKING IN VLAANDEREN

Ook Vlaanderen's zonen offeren hun bloed aan het Oostfront en verwerven daarmee voor hun vaderland een plaats in Europa. Evenveel echter vallen er offers in Vlaanderen zelf door moordenaarshand, slachtoffers van een terrorisatie die in de Katholieke Actie en in de kringen der Vrijmetselarij haar oorsprong vindt.

„De weg van een volk naar zijn bevrijding, is een harde weg.” Wellicht geen ander volk in Europa zal de diepe waarheid dezer woorden van dr. Elias, den leider van het Vlaamsch Nationaal Verbond, beter beseffen dan het Vlaamsche. Na een eeuwenlangen strijd om de erkenning van zijn bestaan, na een volle eeuw (sinds 1830) bijna alle energie verbruikt te hebben in den kamp tegen een geraffineerd systeem van denationalisatie, staat Vlaanderen thans opnieuw in de branding en betaalt met bloed het vooruitzicht op een betere toekomst. Met bloed dat vloeit op de velden en in de steppen van het Oostfront, met bloed dat vloeit op het thuisfront. De tijd van de romantiek der Vlaamsche woordstrijders heeft plaats gemaakt voor de nuchtere werkelijkheid van de daad. In het offer dat Reimond Tollenaere bracht, licht de van alle phrasen ontbloote heldenmoed onzer Vlaamsche Legioen- en // soldaten aan de fronten in Europa, onverwoestbaar uitgedrukt. Tweemaal was hij vrijwilligge, de eerste maal, toen hij zich aanmeldde als soldaat, de tweede maal toen hij een verlof weigerde om vrijwillig deel te nemen aan een stormloop zijner troepen. Toen kwam het einde voor dit jong en veelbelovend leven. Hij, de onvergetelijke Tollenaere, is het symbool van de Vlaamsche heldenschaar, die, ver van den vadergrond, goed en bloed ter beschikking stelt, niet om het bewijs te leveren dat Vlaanderen een eigen volk is en dus levensrecht heeft (dergelijke bewijzen werden in den loop der eeuwen overvloedig gegeven) maar omdat ook dat Vlaamsche volk den wekroep heeft begrepen — zei Aug. Vermeylen niet reeds voor den vorigen wereldoorlog: Vlaming om Europeër te worden? — en krachtens zijn groot verleden, op het appél niet wilde noch mocht ontbreken, wanneer het ging om de gemeenschappelijke verdediging der Europeesche beschaving en den opbouw eener nieuwe samenleving in het concert der Germaansche volken.

Tollenaere is echter niet alleen het symbool van de moedigen die vielen en nog zullen vallen op de fronten ver buiten het vaderland, maar ook van de talrijken die sneuvelen op het thuisfront. Want bij de tragiek van een onverbiddelijken oorlog, heeft zich vooral het laatste jaar een ander tragisch aspect gevoegd, n.l. dat van het terrorisme, dat in wezen niets anders is dan een vorm van burgeroorlog, van anarchie. Terrorisme, tot hertoe het lamentabele voorrecht van Rusland en den Balkan, is thans ook in het Westen, in de vreedzame, rustige Vlaamsche en Waalsche gouwen, een harde realiteit geworden. De tijd van den ridderlijken eerbied voor elkanders opvattingen is ook in Vlaanderen voorbij, sinds de Russische leuze „wie niet met mij is, is tegen mij” het brein van ontaarden en ziekelijken heeft verbijsterd. Laaghartig wordt neergeschoten wie niet dezelfde opvattingen heeft van recht en verdediging zijner opinies, door moordzuchtigen die de beschikking hebben over wapens van allerlei slag. Terreur wordt uitgeoefend tegen personen die men soms enkel maar verdenkt; kostbaar goed aan levensmiddelen, bestemd voor de gemeenschap, wordt door brand of met andere middelen vernietigd, in de hoop dat daardoor de chaos zal ontstaan, waarin troebele elementen des te beter kunnen ageeren. (Intusschen is het een verheugend feit dat niet-

tegenstaande duizenden tonnen graan, koolzaad, kolen, enz. gestolen of vernietigd werden, het broodrantsoen met 50 gram per dag en per hoofd kon worden verhoogd, dank zij mede het organisatorisch talent der Duitsche bezettings-overheid). Het bendewezen ontwikkelt zich met den dag. Gewone misdadigers maken van dezen tijd van politieke troebelen gebruik om onder het vaandel van z.g. vaderlandsliefde, de wegen van het Vlaamsche en Waalsche platteland onveilig te maken, schrik en moord te zaaien op vreedzame hoeven, roof en sluipmoord te plegen in donkere stadsstraten en gewapende overvallen te organiseren op banken, kantoren, treinen, enz. Het is onmogelijk den omvang te schatten die deze terreur-beweging, al of niet met politieke doeleinden, de laatste jaren heeft genomen. Wel heeft de leider van het V.N.V. dezer dagen medegedeeld, dat in de jaren 1941, 1942 en 1943 in totaal 149 aanslagen werden gedaan op woningen van leden en van V.N.V.-tendenzen; in den loop dezer jaren werden 44 leden gewond, waardoor ze tijdelijk onbekwaam waren tot werken; vijf zijn blijvend onbekwaam en 52 leden werden vermoord, terwijl aanslagen mislukten op 17 leden. Dus, in twee jaren — 1941 komt slechts in aanmerking voor één geval — werden 118 aanslagen gepleegd op leden van het V.N.V., ongeacht de aanslagen op leden van de // en van de Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap (De vlag). Hieruit blijkt hoe breed de politieke terreur om zich heen grijpt.

De verantwoordelijken? In de eerste plaats Agenten van Sowjet-Rusland, personen uit de kringen der communistische partij, die het communisme aanvaarden en verspreiden. Uit die kringen stamt de ideologie die aan de basis ligt van deze terreur: het uitroeien van alles en allen die weerstand zouden kunnen bieden aan de heerschappij van het bolsjewisme. De methodes? Die van het Kremlin: de vormlooze en lijdzame massa beheerschen door schrik. Hiertoe wordt gebruikt bijna uitsluitend het uitschot der bevolking, paria's der samenleving, paupers en bekende misdadigers. Uit de gevoerde processen is gebleken, dat zij geronseld worden door aanvoorders waarvan ze enkel een deknaam kennen — gewoonlijk een voor-naam — dat ze handelen in opdracht van een z.g. superieur, die op zijn beurt weer aan een superieur verantwoording schuldig is. Hoe hooger men in deze militair georganiseerde formatie doordringt, hoe geheimzinniger en onzekerder het wordt, zoodat dus enkel de „kleine luidjes” gesnapt worden, die de touwtjestrekkers gewoonlijk niet kennen en er niets over kunnen mededeelen. Wordt een aanvoerder gesnapt, dan pleegt hij gewoonlijk zelfmoord, zoo hij de gelegenheid heeft, of zwijgt. Er zijn twee formaties: het Onafhankelijkheidsfront en de Witte Brigade. Het is één pot nat. Aan het eind van een belangrijk proces, waarbij elf terroristen-communisten werden veroordeeld, verklaarde een der hoofdschuldigen, dat hij zich niet schuld bewust voelde, daar hij enkel gehandeld had „in opdracht”. Bij nadere navraag door den rechter bleek, dat hij gevolg had gegeven aan de aansporingen van den Belgischen radio-omroep te Londen. Communisten dus die handelen op gezag en in opdracht van een kapitalistische, gevluchte regeering!

Wat onder onafhankelijkheidsfront wordt verstaan is tevens zeer merkwaardig. Communisten en niet-communisten worden er in opgenomen. De eersten verstaan onder „onafhankelijkheid” de bevrijding uit het kapitalisme door Sowjet-Rusland; voor de niet-communisten is onafhankelijkheid de bevrijding van België van de Duitsche bezetting, alzoo de status quo

ante. De Witte Brigade is een soortgelijke organisatie, minder opvallend communistisch, met z.g. Belgisch-vaderlandsche bedoelingen, maar waarin toch ook communisten cellen vormen. De „soldaten” van Witte Brigade en Front worden gerekruteerd uit de laagste kringen der samenleving, personen die niets te verliezen hebben en ook vroeger vaak van avontuur en misdaad leefden. Zij ontvangen „soldij”, een loon van 1000 tot 1500 frank per maand, dubbel levensmiddelenrantsoen (de bonnen worden bij overvallen op raadhuisen en elders gestolen!) voor hien en hun familie. Stijgen zij in rang, dan wordt de soldij verhoogd. Zij ontvangen wapens en moeten van hoogerhand ontvangen opdrachten klakkeloos uitvoeren, zonder morren, zonder terug te treden. Wie een opdracht niet uitvoert, loopt gevaar zelf neergeschoten te worden; onvoorwaardelijk gedood wordt hij, die over de organisatie of over opdrachten met derden of met buitenstaanders spreekt.

Uit onderzoekingen is gebleken dat de terroristische moordenaars worden gerekruteerd zoowel uit de rangen der katholieke actie als der vrijmetselarij, een afglijden dus van een deel der bevolking naar de bandeloosheid van het communisme, waar ze niet meer uit loskomt. Dr. Elias aarzelt dan ook niet te verklaren, ten overstaan van al diegenen, die deze bloedige verantwoordelijkheid van zich zouden willen afwentelen, dat de politieke kringen waaruit deze moordenaars zijn voortgekomen, zedelijk medeverantwoordelijk zijn voor de moorden die werden bedreven, omdat vast staat, dat in vele opzichten deze kringen ook stoffelijk medeverantwoordelijk zijn door de hulp die zij hebben verleend. Voorbeelden; ten eerste: het hoogkerkelijk gezag in dit land veroordeelt enkel het terrorisme omwille van de gevolgen, alsof de daad op zich zelf niet te veroordeelen zou zijn! Ten tweede: in een oproep van de secretarissen-generaal (in meerderheid zijn het nog functionarissen van het vooroorlogsche Belgische regiem) wordt alleen het banditisme aangeklaagd dat niet in verband kan worden gebracht met eenige vaderlandsliefde! Het banditisme van communisten en Witte Brigade gaat dus voor deze Staatsleiders vrij uit! Is het dan nog te verwonderen dat de Belgische justitie al het mogelijke doet om de daders van aanslagen niet te ontdekken, wanneer de slachtoffers behoren tot de richting der nieuwe orde? Heeft een onderzoeksrechter te Luik niet onlangs van een met veel moeite gesnaptende bende van ongeveer zestig terroristen, er meer dan vijftig, na verhoor, in voorloopige vrijheid laten stellen, wat m.a.w. zeggen wil, dat ze onderduiken en hun werk voortzetten?

Men juicht om moordaanlagen die politieke tegenstanders treffen, maar beseft niet dat men eigen noodlot en eigen ondergang voorbereidt, want de demonische krachten die men ontketent, kan men op den duur niet meer beugelen. Zeer terecht heeft Dr. Elias opgemerkt dat de terreur die zich vandaag beperkt tot aanhangers van de nieuwe orde, morgen met dezelfde beestachtigheid al diegenen uit den weg zal ruimen die weerstand bieden of zouden kunnen bieden aan het communisme. In tegenstelling tot Nederland zijn leden van V.N.V. of De Vlag niet gewapend. Er bestaat hier geen persoonlijke zelfweerbaarheid; er is hier geen Landagerecht om onmiddellijk en ter plaatse recht te doen. Dit wekt een gevoel van wrevel in de kringen van strijdende Vlamingen. Dr. Elias kan daartegenover verklaren dat meer dan 70 ten honderd der moordenaars zijn aangehouden, werden terechtgesteld of dat zullen worden. Dit geldt voor alle Vlaamsche provincies, vooral voor Limburg, dat den laatsten tijd door de misdaad druk werd bezocht. Maar deze aanhoudingen zijn niet het gevolg geweest van de activiteit der Belgische justitie eenmaal door een groot humorist genoemd „de beste justitie ter wereld!” maar van politieke (Vervolg op pag. 155 onderaan)

DE OORSPRONG VAN DEN CARNAVAL

Nog altijd bestaat er een strijd tusschen de woordduiders, die Fassnacht van Fast-nacht, dus vooravond van den vastentijd, willen afleiden en degenen, die in het naamwoord een oud werkwoord zien, dat „vruchtbaarmaken“ beteekent. De eersten kunnen zich beroepen op de oudheid van het woord, dat toch stellig op de instelling van de vasten berust, die door het concilie van Benevento in 1091 op Asch-Woensdag werd gesteld. Deze en eveneens een derde uitlegging, die aan Fassnacht, faseln, de betekenis raaskallen, dwaas praten, zotteklap uitslaan, e.d. hecht, hebben het veld moeten ruimen voor een wetenschappelijke etymologie, die wel verantwoord is. Fassnacht is n.l. afgeleid van „Faseln of vassen“, waarin de Germaansche wortel „fas“ aanwezig is. Als wij daarnaast het oud-Noorsche arga-fas = narrenfeest stellen, dan is het duidelijk, dat het laatste woord een vruchtbaarheids- of vruchtbaarheidsbetekenis bezit. Wanneer bovendien het woord masker in zijn vroeg-Middleeeuwsche beteekenis van godenmasker in het spel komt, wordt de mogelijkheid reëler, dat er van een wekkend levensprincipe sprake is. In het Middel-Frankische dialect bestaat het woord „vazel“ ook, maar meer in den zin van vezel. De stap naar „levensvezel“ is niet groot en „vazelsop“ heeft dan ook de betekenis van bloedzuiverend, levensprikkelend en sterkend voedsel.

Invloeden en verklaringen.

De Amerikaanse onderzoeker Rudwin heeft in 1920 in zijn boek „The origin of the German carnival Comedy“ een verklaring gegeven, die aannemelijk is, al schiet ze door een overwegend rationeele instelling haar doel voorbij en bereikt den nagestreefden oorsprong niet. In het bijzonder werden de literaire bronnen, zooals die in de carnavalsspelen voorhanden zijn, onderzocht. Hij komt daarbij tot de these, dat de primitieve mensch, buiten zijn behoefte aan honger- en dorstbevrediging, weinig andere impulsen kent, die tot handeling zouden leiden. Wanneer nu de structuur niet tegemoet kwam aan de primaire behoeftebevrediging, nam de mensch aan, dat de goddelijke krachten tekort schoten in hun werkzaamheid en meende niets beters te kunnen doen, dan de plaats van de godheid in te nemen, om door een magische cultus de natuurkrachten weer te wekken. Na de ernstige vervulling van deze correctie van de binnennatuurlijke functie, onttaarde deze primitieve liturgie in een grap. Uit deze grappen-

zelfbeheersching en verantwoordelijkheidsgevoel der Vlamingen zelf. Tegenover terreur wenschen zij niet contra-terreur te stellen, waardoor wanorde zou ontstaan, voorbereiding van communistische revolutie, waar de tegenstanders op aansturen. De Vlamingen weten dat op den dag der overwinning nog zal moeten afgerekend worden met het Marxisme, maar dan zullen de krachtsverhoudingen ook anders zijn. Die zekere wetenschap schenkt hun de kracht hun zenuwen te beheerschen en alles te voorkomen wat zou kunnen leiden tot een atmosfeer van burgeroorlog. Maar waar nu en later op staanden voet gerechtigheid kan geschieden, daar aarzelt de leiding niet, in de overtuiging dat eens de dag zal komen waarop de Londensche radio niet meer zal gelden als evangelie. Tot zolang laat de leiding zich niet verleiden tot georganiseerde tagenterreur, ofschoon de dag zal komen dat de gevallen medestrijders gewroken zullen worden. In dezen geest „Der Vaderlant Ghetrouwe“ heeft het V.N.V. zijn gevallen helden aan het Oostfront en het Thuisfront plechtig herdacht.

ROBRECHT.

makerij is tenslotte, volgens Rudwin, het carnavalsspel der middeleeuwen ontstaan. Ethische vergelijkingen droegen er het hunne toe bij om een utilitaristische oorsprongsaanname te vormen. Niettemin beteekent deze theorie, vergeleken met andere, die het zwaartepunt legden op de Romeinsch-Grieksche invloeden, een stap vooruit of beter gezegd een stap in eigenheemschen richting.

De vraag of het carnavalsfeest zuiver een resultaat is van het kerkelijk jaar, in het leven geroepen om — rekening houdend met de menscheijke geaardheid — een psychologisch tegenwicht te vormen, dat de verstervingen van den vastentijd moest mogelijk maken, duikt telkens met groote hardnekkigheid op. En toch, al mogen de kerkelijke invloeden groot zijn, er zijn geen redenen om aan te nemen, dat de oorsprong in deze richting te zoeken is. Met den term „spurcalia“ werd van kerkelijke zijde reeds in de zevende eeuw het heidensche carnavalsfeest — waarover men allesbehalve gesticht bleek — aangeduid. Alleen het tijdstip schijnt voor een andere aanname te pleiten. Maar de eerste verboden — in de achtste eeuw werden in het Frankrijk de spurcalia verboden — laten zien, dat de voorjaarsfeesten aan den tegenwoordigen lichtmisdag (2 Febr.) verbonden waren.

De oorsprong.

De spurcalia en de carnaval vormen een onafgebroken voortzetting van een Germaansche voorjaarsfeest, dat in het begin van den Februarimaand plaats vond. Helaas moet bij het spreken over dit onderwerp een terminologie gebezigd worden, die modern is en dies niet in staat deze aan den modernen geest vreemde „spurcalia“ nauwkeurig weer te geven.

De huidige organisatie van het feest door buurtschappen en jongemannenverenigingen, die in het teken van den haan, de marotte, den papegaai, den ezel, den uil, de hand aan den ploeg slaan, zijn gelijkvormig met de Germaansche mannengilden, die de oorspronkelijke dragers van het feest zijn. In de ritueele gebruiken van de stammen zijn geleidelijk aan andere elementen geslopen.

Toen de natuurlijke zin van het zonnefeest verdween, zijn tal van volksgebruiken in verband met vruchtbaarheids- en herdenkingstijd, samengebracht. De carnavalsfeesten staan een onderscheiding hiervan toe. De carnaval in Sittard en in den Eifel toont de merkwaardige vrouwenheerschappij. Enkele volksliedjes vertoonen sporen van eeri luilakvriering, waarbij vooral de meisjes en vrouwen het moeten ontgelden. Het ketelgericht van Steyl, de Duivelskeukens in het Zuiden van ons land, demonstreeren, dat er overblijfselen van een volksgericht in aanwezig zijn. Vergripen tegen het volksgevoel worden gehekel, ontrouw wordt aan het licht gebracht, luiheid aan de kaak gesteld, de Don Juan ontmaskerd en gekapitteld, gebrek aan sociaal gevoel verweten enz. Een en ander geschiedt tegenwoordig satyrisch en komisch, maar de stem van het volk is niet mis te verstaan.

Jammer genoeg staan tegenover deze dingen, die in wezen zuiver zijn, uitspattingen en losbandige of vreemde, niet door traditie gebonden personen, die het carnavalsfeest een bitteren bijmaak verleenen. Dit was voor wereldlijke en kerkelijke magistraten aanleiding tot krachtdadig ingrijpen. De resp. verboden hadden echter een averechtsche uitwerking. Het verbod hoort vervangen te worden door een opvoedende actie, die de traditie sterkt en zuivert.

Hier zij gemeld, dat ook de volksspelen doelen op oeroude gebruiken en wel op de lentewedstrijden van de Germanen.

Verder zijn er motieven aanwezig, die „religieus“ genoemd worden, doch dit niet zijn. Carnavals-toespraken zijn wel met kerklatijn doorspekt; de jeugd zingt soms een „wilde vesper“ met het rouwmoedige refrein: „ik wil de wilde vesper niet meer zingen“; er valt hier echter geen spot tegen kerk of geestelijken in te zoeken.

De optochten vinden een voorafbeelding in de wijddende veldommegangen, die eertijds gehouden werden. De carnavalsvuren, die tot voor kort in het Zuiden gestookt werden, zijn voortzettingen van Germaansche lentevuren. De carnavalsman, die als het feest ten einde is, begraven, verbrand of verdrongen wordt, is ontstaan uit een loofgestalte, die wij in alle streken ten Noorden van de Alpen aantreffen. Oud-Germaansche minnedronken en offermaaltijden leven nog voort in de overvloedige maaltijden en gelagen, die aangericht worden, al hebben zij in deze braspertijen, vanzelfsprekend iedere betekenis verloren.

Vruchtbaarheid.

De kern van het feest is te zoeken in de oude vruchtbaarheidsgebruiken. Hierbij werden maskers gebruikt als zinnebeeld van geesten, overleden stamvaders en natuurkrachten. Achter de maskers leven zij voort. De maskerdragers verliezen als het ware hun individualiteit. Bezie men de Sittardsche „Hoerae's“ met hun waggelenden, beërchtigen gang, dan denkt men onwillekeurig aan de vruchtbaarheidoproepende gestalten der oudheid, die een belichaming waren van de krachten der voorvaders en van de natuur. Het slaan met de groene twijgen, het zwartmaken van de gezichten en het sombere geluid van rommelspot, een op een trom gelijkende „bus“ uit vlierhout, waren in oorsprong levenwekkende handelingen van een magischen ritus.

Het levensgevoel, dat aan geze gebruiken ten grondslag lag, schijnt dood te zijn. De verbondenheid van de Germanen met de natuur is verbroken. De stem van het bloed — die bij zonnefeesten luide sprak — zwijgt. De schakel, die den vastenavond met het vruchtbaarheidsfeest verbindt, is een uiterlijke. Het Germaansche godsbesef is in den christelijke godsdienst opgenomen. De „riten en magische handelingen sterven af. Wat nog leeft en niet gedood is door individuele ethiek van de rationalisatie, is het gebruik zelf, de vorm dus, verwaterd en door talrijke bijvoegsels verontreinigd, die ons in staat stelt, dichter bij een verleden te komen, dat om de verbindende en gemeenschappelijke waarden, die het bezit, meer de moeite van het kennen waard is dan vele ontmoedigende zinledigheden, die heden ten dage boven de differentie der belangstelling staan.

WILLEMS.

De Waag

Algemeen Nederlandsch Weekblad

Abonnementenprijs per jaar	f 6.75
per half jaar	„ 3.50
per kwartaal	„ 1.75
losse nummers	„ 0.15
Buitenland:	Hongarije,
Noorwegen, Italië en Spanje	
per jaar	„ 9.25
voor de overige landen per jaar	„ 8.25

● Redactie: Postbus 395, Amsterdam-C., Telefoon 42695.

● Administratie: Postbus 395, Amsterdam-C. Giro 21876 t.n.v. Arbeiderspers. Amsterdam.

„LIEFDE EN LIST”

Hooykaas heeft op zijn vorige première, die zich uit den aard der stukken meer tot een kleiner publiek richtten, dat nog iets voelt voor avant-garde, nu een stuk laten volgen dat bredere lagen van een gemengd schouwburgpubliek, een genoeglijken avond zal bereiden: „Liefde en List” (Bataille de Dames, vroeger ook wel in het Nederlandsch Steekspel der Joffers geheeten, van Scribe en Legouv  ).

„De klucht van den gehangene”, het vrome mirakelspel van Gh  on, is, bij alle geschiktheid om tot het geheele volk te spreken als moderne voortzetting van oude leekenspel- en gemeenschapsspel-tradities, toch meer een spel van gedachten. Het geeft te denken, laat fijntjes glimlachen en geeft de dwaasheid der menschen met een milde ironie, dank zij het mirakel dat voor uitredding zorgt.

„Salto Mortale” was herleefde avantgarde. Niet zoozeer nog naar den geest als wel naar den vorm. Het vraagt een ongewoon interesse van het publiek, bovendien, voor het particulier lotgeval van een schrijver en is als zoodanig zoo niet individualistisch, dan toch „particularistisch”. Het conflict met het geweten is algemeen menschelijk, maar de wijze waarop het hier beleefd wordt is zoozeer gebonden aan de particuliere probleemstelling van een schrijver, dat de toeschouwer al heel wat moet meebrengen, wil hij zich daarvoor van harte en met een open oog interesseeren. Vooral aangezien de meeste toeschouwers geen open oog hebben voor wat er eigenlijk „gespeeld” wordt, maar zich meestentijds blind staren op den inhoud, is dat wel wat veel gevraagd.

Maar met „Liefde en List” is Hooykaas gekomen tot een alleraardigst costuumstuk, dat na bijna honderd jaar nog niets van den geestigen dialoog en bovendien van de werking van de geestige situaties heeft verloren.

Scribe was een vakman als weinigen. Zijn figuren heeft hij aan touwtjes, zijn situaties zijn altijd verrassend, boeiend. Hier wordt niet gepraat over iets, maar hier wordt „iets” gespeeld en het praten dient slechts als aanduiding of als vermomming van dat „iets”: een geestig spel van kat en muis, waarbij dan in dit geval de muis eens met de kat speelt, want de kat, de achtervolgende prefect van politie (Baron de Montrichard: Louis Vervoorn) trekt aan het kortste eind en de arme achtervolgde muis (Henri de Flavigneul: Ad. Noyons) steekt hem op een koddige manier den gek aan door zich in zijn vermomming van livrebediende van de gravin d'Autreval, te wier huize de heele comédie speelt, zelfs persoonlijk toe te laten voegen aan zijn achtervolger, voor bijzondere diensten. Een buitengewoon dankbare situatie!

De scène wordt beheerscht door de gravin, een domineerende figuur, domineerend gespeeld door Janny van Oogen. Een vrouw, die zich van de oogenblikken van echt-vrouwelijke zwakheid snel en volledig herstelt en met raffinement en koelbloedig veinzende telkens weer de situatie meester wordt. Z  lfs, wanneer aan het slot de baron de Montrichard zich als een edelmoedig man ontpopt en met zijn edelmoedige gratie nog voor het laatst de situatie in zijn hand wil krijgen: zelfs dien triomf gunt zij hem niet en als iedereen meent, dat het schermen met het pardon, waarmee de prefect bewerkt, dat de gezochte zich blootgeeft, slechts een geraffineerde krijgslist is geweest om den gezochte te elfder ure toch nog in de macht te krijgen, dan neemt de gravin hem het papier uit handen en leest voor wat er werkelijk staat: begenadiging, daar, een blij einde makende, zooals het hoort, aan

een sprankelende comédie vol goed gevonden wendingen.

Het blijspel met de goedgevonden situaties is op onze tooneelen een zeldzaamheid geworden: meestal zakt de moderne schrijver en de tegenwoordige tooneelspeler snel af naar de komieke situaties van de klucht. Dit komt omdat de meeste stukken te zwak zijn en dus kluchtspelleffecten noodig hebben als afzonderlijke Einlagen. Wanneer de spelers over den grond moeten rollebollen, rare pruiken of costuums moeten dragen of als variété-artisten in elkaar gestrengeld op handen en voeten over het tooneel moeten wandelen (zooals onlangs in „Liefdesdilemma” van Bob van Leersum bij het Residentie-tooneel), dan toont het tooneel daarmee zijn zwakheid. Het is de kunst van den tooneelschrijver den humor in de situatie voort te laten komen uit de handeling-als-geheel en zijn stuk niet te laten verbrokkelen in aparte „nummers”, die met het eigenlijke stuk niet veel te maken hebben.

Het is uiterst aangenaam weer eens een goedgebouwde comédie te zien, waarin stuk en situaties hecht verbonden zijn en waar de regisseur (Ad. Hooykaas) ook zorgt, dat niet over de schreef worat gegaan. Trouwens, geheel anders dan bij de meeste moderne blijspelen is „Liefde en List” een stuk, dat in het verloop van de opvolging der scènes steeds sterker wordt en dat de spanning van bedrijf tot bedrijf weet op te voeren en de grootste verrassing voor het slot bewaart.

Janny van Oogen speelde een boeiende gravin, charmant en geestig. Louis Vervoorn was een decoratieve prefect. Zijn mooi geluid werkte prachtig mee in geze rol van een nobelen ambtsdrager, wiens dienen onder zooveel regimes geestig wordt geironiseerd. Als men Louis Vervoorn hoort, kan men zich haast niet voorstellen dat dit een acteur van zuiver Noordnederlandsche afstamming is: zoozeer heeft hij het zwierige en breede, dat wij zoo bewonderen in de acteurs van Zuid-Nederlandsche afkomst. Indertijd werden Louis Vervoorn en Jules Verstraete vaak voor tweelingbroers aangezien.

Ad. Noyons was een elegante Henri de Flavigneul, met juist iets van die nerveuze ironie, die deze rol moet hebben. Hooghartig en nerveus tegelijk. Hooykaas was een komische dapperbloode, vreesachtig-moedige De Grignon. Een kostelijke rol!

Tenslotte een nieuwe ontdekking: Anneke Luytingh, een bekoorlijke Leonie, een echte ing  nue, een belofte voor het Nederlandsche tooneel, dat dringend behoefte heeft aan jonge krachten. Haar spel had juist dat prille, dat deze rol zoo aantrekkelijk kan maken en dat het tegelijk aannemelijk doet worden, dat dit jonge meisjes haar in stilte geliefden vermomden aristocraat haars ondanks, of liever: juist door haar verwarring, verraadt. Tegelijk was zij lief-tallig en vooral werkelijk jeugdig genoeg om te doen aanvaarden, dat zij in het „steekspel der dames” wel haar stoot kan missen en nochtans het veld kan behouden...

Een allergeenogelijkste voorstelling.

M. WOLTERS.

BIJ DE FOTO'S:

1. Anneke Luytingh als Léonie in het tooneelstuk „Liefde en List”, dat opgevoerd werd door het gezelschap van Adr. Hooykaas.
2. Vervolger en achtervolgde: Louis Vervoorn en Ad. Noyons in een scène van „Liefde en List”.
3. Ad. Hooykaas als De Grignon.
4. De slotscène van hetzelfde tooneelstuk: Het blij einde: de begenadiging.

(Foto's A.P.).

(FOTO 1)

(FOTO 2)

(FOTO 3)

(FOTO 4)

FEDERALISME IN DE U.S.S.R.? (SLOT)

De federatieve inrichting van de U.S.S.R. is meer een zaak van woorden, dan zij er een van daden is. Ook over de jongste uitbreiding van de federatieve rechten van de Unie-republieken kan het oordeel luiden, dat zij een farce is, allerm minst bedoeld als een afstand van de macht door Moscou ten gunste van de middelpuntvliedende krachten in de Unie-republieken. En trouwens waarom zou Moscou op een oogenblik van dezen oorlog, waarop het succes aan zijn kant schijnt, plotseling vrijwillig de eigen bevoegdheden beknotten? Uit geen enkel commentaar, Engelsch nog Duitsch, op de jongste grondwetswijziging, blijkt de bereidheid in haar meer te zien dan een politieke manoeuvre. Dat zij waardeering verdiende als een concessie in federalistischen zin aan de Unie-republieken werd door niemand betoogd. Het algemeen nuchtere oordeel wettigt de conclusie, dat wij geenszins te doen hebben met het alomtegenwoordige in het gestadige groeiproces van het oude tsaristische centralisme, via het federalisme naar — bijvoorbeeld — een dominion status. Geen sprake van. Eensluidend is het oordeel bij vriend als vijand der U.S.S.R., dat de uitbreiding van het federalisme een propagandistisch middel is tot een buitenlandsch-politiek doel. De juistheid van deze stelling te willen bewijzen, is water naar de zee dragen. Wat wij echter wel willen aantonen, is dat deze opportunistische grill van de Moscou-sche politiek, hoe grillig en opportunistisch zij ook moge wezen, nochtans volmaakt past in een veel ruimer, echter niet minder opportunistische manoeuvre van Moscou jegens de volken: de welbewuste inschakeling van de wereldrevolutie. Met andere woorden, dat het voetgeven aan de volksche begeerten (autonomie en federalisme dus) een van tevoren overdachte — en door ons aantoonbaar — manoeuvre is ter verkrijging van een betere operatiebasis voor het eigenlijke doel: de wereldrevolutie. Er zijn er wellicht, die ook een afzonderlijk bewijs zullen begeeren, dat de wereldrevolutie aantoon als Moscou's ware doelwit. Welnu, afzonderlijk dit te willen bewijzen is overbodig. Uit elk citaat zal voldoende het bestaan van dit wit blijken.

Wat ons thans het eerst te doen staat is nogmaals een onderzoek in te stellen naar de praktische verwezenlijkingen van het federalisme.

In voorafgaande beschouwingen waarschuwden wij tegen overdreven voorstellingen omtrent de autonome rechten der Unie-republieken. En terloops wezen wij op de sterke beknottende vormen van machtssoefening, welke de centrale instanties voor zich hadden gereserveerd. Onze vraag zal daarom thans luiden: wat omvat het zelfbestuur der federale republieken in waarheid?

Nogmaals, de „sovereiniteit der republieken”, waarvan de grondwet in artikel 3 spreekt, is maar een bescheiden aangelegenheid. Partij, leger, belastingen, industrialisatie, politieke politiek zijn centrale organen — zelfs straf centralistische organen.

Wat niet centraal geregeerd wordt, werd gedecentraliseerd uit praktische, wel nooit uit ideologische overwegingen. In de eerste plaats betekent dit verregaande bestuursautonomie op territoriaal grondslag — van overbelasting van het centrale regeerstoestel met ondergeschikte kwesties zal — theoretisch — geen sprake zijn. Voorts behoren alle school- en culturele kwesties tot de competenties der federale instanties, volksgezondheid en armenzorg eveneens, tenslotte de niet-politieke rechtspraak. Van veel belang is, dat de nationale minderheden, die natuurlijk binnen elke federale republiek toch weer voor-

komen, eigen school en rechtspraak hebben. Dit draagt bijvoorbeeld veel er toe bij het gevoel te verzwakken dat de Russen het uitsluitend leidende volk der U.S.S.R. zouden zijn. Buiten de eigenlijke R.S.F.S.R. (Russische Unie-republiek) bezitten de Russen slechts minderheidsrechten. Zij matigen zich dus nergens rechten aan, die den trots der gast-volken zouden kunnen kwetsen. Dit alles is nu zeer slim. Want ten eerste doet het den Russen geen pijn als zij eenige bescheidenheid betrachten. Maar ten tweede — en wel het belangrijkste — heeft de staatsleiding te Moscou met het toestaan van deze autonome rechten, die nergens tegen de belangen van het geheel, van het Sovjet-rijk indruischen, vrijwel al de verlangens ingewilligd, die bij onderdrukking anders plegen uit te dijen tot de motieven van separatisme en sabotage.

Dat zulke culturele, gerechtelijke en bestuurlijke federale rijksinrichting inderdaad nergens hogere belangen schaadt, is op het terrein van de economie bewezen, waarvoor de geheele Unie in rayons is opgedeeld, die vrijwel nergens samenvallen met de grenzen der republieken, integendeel uitsluitend de economische noodzakelijkheden volgen. Met andere woorden: de autonomie strekt zich uit tot alle gebieden, die het belang van het geheel niet raken — echter dit belang wel in de deelen kunnen bevorderen. Op elk terrein evenwel waar het Unie-belang het vereischt, gaan de bindingen van hoogerhand dwars door alle scheidsmuren der autonomie heen.

Dit alles lijkt nu verbazend redelijk, vernuftig en practisch. Doch wij mogen niet vergeten, dat de U.S.S.R. geen staat is, dien wij met West-Europese maatstaven kunnen meten. Deze culturele autonomie, dit onderwijs in de moedertaal, dit nadrukkelijke recht van vrij gebruik van de moedertaal voor het gerecht, op congressen en thans ook in de onderste geleidingen van het leger, dient niet de ontplooiing van het volksche wezen — zijnde naar Stalin's oordeel maar het product van omstandigheden, samenhangend met de kapitalistische aera — deze autonomie dient enkel en alleen de inschakeling van alle krachten, dus ook van volksche krachten die onder een centralistisch regime nooit te bereiken zouden zijn. Wij moeten op deze plek wijzen op de postitie van de partij, de Communistische Partij. Hoewel de grondwet haar niet eens vermeldt, is zij de werkelijke heerscheres over de U.S.S.R. — een opvatting die wel geen nader bewijs behoeft.

Deze partij heeft andere doeleinden dan de ontplooiing van eenheden als „de volken”, waarvan zij het sacrale karakter ten eenen male ontkent. Deze partij stelt de volken die zij kan bereiken — dus de volken van de U.S.S.R. waarover zij regeert, de volken, „welke het Roode Leger heeft bevrijd”, (denken wij aan Kuusinen in de Finsch-Karelische republiek bijvoorbeeld) ter slotte de volken van „de kapitalistische als van de door hen onderdrukte en uitgebuite koloniale landen”, die zij bestrijkt met haar communistische partij-filialen, consequent in dienst van de wereldrevolutie. Dit te bewijzen met citaten is overbodig, het was en is voor niemand een geheim. Deze partij echter, het zenuwstelsel van Moscou, werkt met „geven en nemen”. Bij het geven behoort de culturele- en bestuursautonomie, bij het nemen de inschakeling van de aldus ontgonnen krachten. Wij komen hiermede echter op een terrein, dat in het eerste artikel uitvoerig aan de orde was gesteld.

Wij kunnen thans er toe overgaan, het beginsel uit de huls van de tactiek te doppen. Dit beginsel is de totale mobilisatie, ook en vooral van de volksche krachten ten bate van de

wereldrevolutie. De tactiek daarbij is de aanvaarding van het feit, dat sentimenten, levende in het menschelijk hart, in protest komen bij elke krachtdadige poging het bestaan van de volken te loochenen.

Interessant voor ons en voor ons onderzoek van doorslaggevend belang is nu de ontwikkeling die het Stalinisme juist op dit punt heeft genomen. Want juist deze ontwikkeling geeft ons inzicht in de werkelijke, in de essentieele waarden die Stalin in zijn leer aan de volken toekent. Deze waarde is in essentie..... nul, want zij is overal tactiek, nergens beginsel. Stalin heeft na Lenin's dood in enkele principieele redevoeringen stelling gekozen in het nationale vraagstuk. De bekendste dier reden is wel zijn voordracht aan de Swerdlow-universiteit in den zomer van 1924, later zijn polemieken met den Joegoslaafsch communist Semitsch. In deze redevoeringen ontvouwt Stalin ideeën, die weliswaar niet in directe tegenspraak tot zijn brochure van 1912 staan, maar daarvan nochtans afwijken. In dier voege, dat hij in 1912 het nationale probleem maar een aangelegenheid van de burgerij acht, in de jaren waarin hij uit marxisme en leninisme zijn eigen stalinisme ontwikkelt en deze nationale kwestie een „boerenvraagstuk” noemt. Hiermede bedoelt Stalin het volgende (geciteerd uit „Bolsjewik” 11-12-1925): „Het wezen van het nationale vraagstuk bestaat thans uit den strijd van de volksmassa's van de koloniën en van de afhankelijke nationaliteiten tegen de financiële uitbuiting, tegen de politieke slavernij en tegen de politieke ontrechting van deze koloniën en van deze nationaliteiten van den kant der imperialistische bourgeoisie van de overheerschende nationaliteit”. Daar Stalin, gelijk elders blijkt, deze onderdrukte volken beschouwt als primitieve agrarische volken en hij in zijn terminologie de begrippen van den klassenstrijd niet kan verlaten, hanteert hij hier den term: boerenvraagstuk. Terwijl hij in 1912 als sociaal-democraat de nationale gevoelens nog het resultaat acht van kapitalistische penetratie, ziet hij in het alom ontlukende nationalisme..... betere mogelijkheden voor wereldrevolutionaire agitatie dan hem in 1912 toelachten. Zoo zegt hij dan ook: „Terwijl de IIe Internationale alleen maar het nationale vraagstuk zag zoover het de cultuurnaties betrof: Ieren, Serven, Polen, Hongaren en Finnen” — tegenwoordig is het anders: „Het Leninisme onthulde deze schreeuwende ongerechtigheid, vernietigde den scheidsmuur tusschen blanken en kleurlingen, tusschen Europeanen en Aziaten, tusschen de „gecultiveerde” en de „ongecultiveerde” slaven van het imperialisme en knoopte aldus het nationale vraagstuk vast aan het vraagstuk van de koloniën.

„Het Leninisme breidde het begrip van de zelfbeschikking uit tot het recht van de onderdrukte volkeren van de afhankelijke landen en van de koloniën op een zelfstandig staatkundig bestaan.”

„Het Leninisme (dat Stalin door zijn interpretatie tot een Stalinisme maakt — v. E.) bewees, en de imperialistische oorlog (bedoeld is 1914—1918) en de revolutie in Rusland hebben het bevestigd, dat het nationale vraagstuk slechts kan worden opgelost in verband met de proletarische revolutie en op haar grondslag, dat de weg tot de overwinning van de revolutie in het Westen loopt over het revolutionaire verband met de bevrijdingsbeweging van de koloniën en van de afhankelijke landen tegen het imperialisme. De nationale kwestie is een deel van het algerheene vraagstuk van de proletarische revolutie, van het vraagstuk van de dictatuur van het proletariaat.

(Vervolg op pag. 158)

Het Leninisme staat op het standpunt, dat de nationale bevrijdingsbeweging van de onderdrukte landen revolutionnaire mogelijkheden biedt, die zeer wel uitgebuit kunnen worden tot bewerkstelling van den val van onzen gemeenschappelijken vijand, tot de vernietiging van het imperialisme."

Begeert men duidelijker taal? Of volstaat dit? Zijn tactiek en beginsel voldoende geschieden? Is het thans duidelijk wat het beginsel, wat het doel is? Dit doel, het moge dan ten overvloede nog eens worden gezegd, is gelijk artikel 67 van het handvest van de Komintern het formuleert: „De Sovjet-Unie wordt grondslag, wordt de voornaamste haard van de revolutionnaire revolutie..... omdat zij de rol van een motor van de internationale proletarische revolutie speelt, die de proletariërs van alle landen aanzet tot verovering van de macht, de rol van het voorbeeld van de betrekkingen tusschen alle volken der aarde in de Unie van de socialistische sovjet-republieken der wereld."

Is het noodig te bewijzen, dat de jongste grondwetswijziging met haar versterkt federalistisch beginsel een variatie is op het thema van het lied van den opstand „der onderdrukte en uitgebuite volken"? Een variatie, geheel anders van toonzetting dan de melodien die zij van de komintern geweest waren. Een variatie, die met het volksche beginsel jongleert, zooals Stalin het in 1924 zijn discipelen al geleerd had.

Het doel, het beginsel kennen wij thans. Het is constant. De middelen echter zijn variabel; steeds aangepast, in feite steeds bedacht voor de omstandigheden van het oogenblik. Middelen, van uiterste politieke raffinesse getuigend. Mid-

delen, die tezamen genomen het spel kaarten zijn van een politiek opportunisme, zooals de wereldgeschiedenis amper ooit tevoren aanschouwde.

Aan het slot moge dan een theoretische beschouwing staan. Feitelijk meer een vraag. Wij zeiden in den loop van dit artikel „het volk" te willen zien als een afgerond geheel, als een gaaf scheppingswerk uit gods handen. Dit inzicht kan juist zijn. Het kan onjuist zijn — het is tenslotte een persoonlijk inzicht.

Is het echter juist, gelijk wij aannemen, dan is het feit van voldoende formaat, dat geen politieke theorie er aan voorbij kan gaan, zonder stelling te moeten kiezen. Ook het Stalinisme kan dat niet. Het heeft echter dit feit gebagatelliseerd tot „product van het vervallende kapitalisme", het heeft het volksche beginsel gemaakt tot narcoticum in zijn opportunistische strategie.

Dringt hier echter niet een theoretische, een academische vraag zich op: „Roept het Stalinisme met het hanteeren van het volksche beginsel uit opportuniteitsoverwegingen niet een geest op, dien het in een verre toekomst niet meer zal kwijt raken, en meer dan dat, dien het als een levende realiteit zal moeten erkennen, in een mate die weinig meer van doen zal hebben met de huidige verhoudingen?"

Probleem ten overdenking, kan het Stalinisme dat? Zoo ja, tot wat zal het zich dan ontwikkelen?

Kan het Stalinisme dat niet? Hebben wij hier dan niet te doen met een kracht, die een leer zal vernietigen, die het goddelijke in de volken loochent?

H. W. v. ETTEN

grootendeels van den boer zijn vervreemd en vervaagden in gezelschappen van dorpsnotabelen. De enkele goede groepen, welke ons land nog rijk is, krijgen echter veelvuldig gelegenheid hun kunnen in het volksche luisterspel te uiten.

Voor het schrijven van het volksche luisterspel geldt hetgeen over het beroepstoonel gezegd werd in nog sterkere mate, omdat juist in deze kunstuiting de inhoud in belangrijkheid den vorm verre overtreft. De Omroep staat hierdoor voor de moeilijke opgave voor het volksche luisterspel uit te zien naar schrijvers, die in de eerste plaats vertrouwd zijn met den boer, zijn gezin, zijn werk en zijn leven en bovendien schrijven kunnen. De eerste eisch blijft echter hoofdzak. Dit in tegenstelling met het „gewone" luisterspel, waar meestal het „kunnen schrijven" primair is.

Een vaste kern van auteurs, welke een boerenluisterspel schrijven kunnen, is in het tooneelschrijverskorps niet aanwezig. De meesten, die hun schreden op het pad van deze kunst zetten, waren dan ook niet de tooneelschrijvers van professie, doch de begrippers en kenners van den boer. Zij schreven en schrijven hun luisterspelen niet als doel, doch als middel; niet om te schrijven, maar om het boerenleven onder de aandacht van het publiek te brengen of den boer voorlichting dan wel ontspanning te bezorgen. Dat er hierdoor aan de technische afwerking nog wel eens het een en ander mankeert, valt te begrijpen.

Hetzelfde geldt voor de opvoerenden. Ook zij maken van het microfoonspelen maar bij hooge uitzondering hun beroep, doch zijn meestal eenvoudige plattelanders, wier eenige doel het is, hun platteland zoo goed mogelijk naar voren te brengen.

Het groote vraagstuk rond het volksche luisterspel is door dit alles een vraagstuk van geschikte krachten geworden. Zou het hier een stedelijke opgave betreffen, dan was de oplossing vrij eenvoudig, omdat in de stad de verschillende levensuitingen gemakkelijker aan het daglicht treden dan op het land. De krachten echter, die buiten het directe boerenwerk in ons landvolk schuilen — en dit zijn er meer dan menigeen wel denkt! — komen zeer schuchter naar voren. Vooral de jongeren zijn vaak aarzelend. Het was dan ook goed bedacht van den Omroep om in de nu voorbije drie jaren eenige malen een prijsvraag uit te schrijven met als opgaaf een volksch luisterspel. De animo hiervoor was steeds bevredigend en menig ongekunstelde uitzending was het ieder verheugende resultaat. De prijsvragen hebben de ontwikkeling van het luisterspel dan ook zeker bevorderd.

Dat de Omroep, kosten noch moeite sparend, een groot gedeelte van de volksche luisterspelen rond de boerderij, dus in eigen landelijke en vertrouwde omgeving, op grammofoonplaten opneemt, toont aan, dat het hem in deze drie jaren vol experimenten, moeilijkheden en onverwachte resultaten ernst was om het luisterspel over en voor den boer te brengen op dat peil der volkskultuur, waarop het waard is gebracht te worden.

Het volksche luisterspel is de letterlijke weergave geworden van de stem van het platteland in al zijn klare frischheid en eenvoud. Dat deze stem van het landvolk haar hoogsten uitingvorm nog niet gevonden heeft, weten we, doch juist daarom volgen wij zijn groei met belangstelling, evenals wij dit doen bij een nieuw gewas, dat jaar na jaar schooner en beter wordt en uiteindelijk edele gedaante bereikt.

J. BONGENAAR.

„De Nederlandsche Omroep toonde aan, dat het hem ernst is het luisterspel over en voor den boer te brengen op dat peil der volkskultuur, waarop het waard is gebracht te worden"...

Dezer dagen, precies drie jaar geleden, kondigde één der omroepers van den Nederlandschen Omroep voor de eerste maal in de geschiedenis van de Nederlandsch sprekende radio een boerenluisterspel aan. Sindsdien is er bijna geen week verlopen of één dan wel meerdere van deze aankondigingen volgden.

Dit alles lijkt zoo eenvoudig, doch wanneer wij de geschiedenis en de uitvoering van dit genre luisterspelen nagaan, dan blijkt, dat hier een reeks moeizaam verrichte arbeid aan vast zit en er zelfs een ommekeer in het staatsbestuur voor noodig was, voordat er naar een volksch luisterspel geluisterd kon worden.

In de jaren voorafgaande aan de stichting van den Nederlandschen Omroep besteedden de verschillende omroepverenigingen slechts weinig aandacht aan den boer. Het eenige contactpunt werd vrijwel gevormd door de regelmatig terugkeerende luisterkaart, die tegen de somma van zoo- en zooveel aan den man gebracht moest worden. Omdat de stedelijke luisterkaarten zowel in aantal als in bedrag het leeuwendeel uitmaakten, werd het platteland in den aether verwaarloosd, laat staan, dat voor het platteland een luisterspel, met alle kosten daaraan verbonden, werd opgevoerd.

In de tweede plaats bleef, omdat de belangstelling voor den boer gering was — de magen waren immers rijk gevuld! — het luisterspel over het platteland al evenzeer achterwege. Het luisterspel is mede hierdoor de jongste uiting van het volksche tooneel en het mag Dirk van de Bospoort, den Referent voor Volkskultuur en Agrarische Zaken bij den Nederlandschen Omroep, als een tooneelhistorische verdienste

aangerkend worden, als eerste in Nederland het volksche luisterspel onder de aandacht van de breede massa te hebben gebracht.

Dat deze uiting van het volksche tooneel den kinderschoenen nog niet ontgroeid is, mag geen verwondering wekken, vooral niet, omdat ook het „gewone" luisterspel nog in haar ontwikkelingsperiode is en hierin de definitieve vorm of het welomschreven hoogtepunt nog niet werd vastgesteld. Toch heeft het „gewone" luisterspel onmiskenbaar een grooten voorsprong, welke eensdeels te zoeken is bij het geroutineerde beroepstoonel en anderdeels bij de al even geroutineerde beroepsauteurs. Over dit machtig technische apparaat, als wij het dezen keer eens zoo mogen noemen, kan het boerenluisterspel slechts in beperkte mate beschikken. Een spel over en voor het platteland door beroeps-artisten te laten opvoeren, heeft op de planken reeds bezworen. Voor den microfoon zijn deze nog grooter, omdat de radio uitsluitend ingesteld is op het gehoor, waardoor minder geslaagde passages, die in een zaal nauw merkbaar zijn, sterk aangedikt tot ons komen. Het beroepstoonel is voorts in de periode, die achter ons ligt, zoodanig van haar volksche basis losgerukt, dat het moeilijk valt, een aannemelijk beeld te geven van den boer en het werk des landmans, met andere woorden: het is te weinig boersch en wil het dit toch zijn, dan is de creatie veelal ofwel gemaakt en onnatuurlijk of geforceerd en daarmee onbeheerscht. Deze eigenschappen zijn voor het boerenluisterspel funest. Derhalve zal eerst het beroepstoonel terug moeten keeren tot zijn fundament: de ongecompliceerde stem van het volk, wil het voor het volksche luisterspel bruikbaar zijn. Zoover zijn we jammer genoeg nog niet, al hebben ook verschillende gezelschappen de goede richting ge- resp. hervonden.

Ook vindt de Omroep weinig steun bij de vroeger zoo bloeiende Rederijersgroepen, omdat deze

exemplaren van de Waag geven men. Iefst met een woord van aanbeveling, aan niet-lezers ter inzage.

Financieele kroniek

Kunstzijde- en celwolproducties.

Er zijn den laatsten tijd interessante gegevens gepubliceerd over de internationale kunstzijde-industrie. Speciaal de sterk gestegen productie van celwol heeft de aandacht getrokken. Voor wat Amerika betreft, zoo lazen wij in een beschouwing in de Berliner Börsenzeitung, is de productie van kunstzijde en celwol in 1943 dubbel zoo hoog geweest als in 1938. Het is wel een merkwaardige gang van zaken in een land, dat over een zoo groote productie aan katoen en wol beschikt. Steeds werd er van Amerikaansche zijde vóór den oorlog critiek geöfend op de pogingen van Duitschland om zich door een uitbreiding van de productie van synthetische vezels meer onafhankelijk van den invoer van ruwe wol en katoen te maken. Op het oogenblik volgt men evenwel ook in dit opzicht het voorbeeld van Duitschland na en worden kosten noch moeite gespaard om de nieuwe procédés in toepassing te brengen. De praktijk wees uit, dat de natuurlijke vezels voor een veel minder aantal doeleinden bruikbaar waren dan de kunstmatige, langs chemischen weg bereide. Waar men zijde, linnen, hennep enz. door katoen wilde vervangen, bleken de producten mindere waarde te hebben dan het geheel niet bruikbaar. Met spoed werd toen getracht, den achterstand in te halen en daarbij werd het zwaartepunt vooral bij de celwol gelegd. Van groote betekenis werd de kunstzijde-industrie voor de vervaardiging van sterke garens voor de verwerking in autobanden, ter vervanging van de vroeger gebruikte katoenen vezel. Niet alleen voldeed de synthetische vezel beter in banden van kunstrubber, maar het bleek tevens, dat er op deze wijze veel rubber werd bespaard.

Hoezeer de celwol in betrekkelijk korten tijd dan ook haar plaats in de textielindustrie heeft veroverd, de kunstzijde blijft in Amerika niettemin ook op het oogenblik nog verreweg de belangrijkste industriele vezel. In Amerika was er aanvankelijk eenige aarzeling met het uitbreiden van de celwolindustrie, in verband met de afhankelijkheid van de mode. Regelmatig moesten er dan ook groote hoeveelheden celwol uit Europa worden ingevoerd. Eerst na het deelnemen aan den oorlog, nam de productie sterk toe. In 1943 bedroeg zij het achtvoudige van het peil van 1937. Een belangrijke factor was daarbij de stabiliteit van den prijs van het artikel, want terwijl de prijsstijging voor textielgrondstoffen in Amerika gemiddeld 58% bedroeg — voor katoen was het zelfs 125% — bleven de celwolprijzen op het peil van 1937. De celwolprijs kwam vrijwel op het peil van dat voor ruwe katoen. Neemt men daarbij nog de vele gebruiksmogelijkheden in aanmerking, dan was het geen wonder, dat het verbruik van celwol ook in Amerika met reuzenschreden vooruitging. Amerikaansche vakbladen voorspelden reeds in 1941, dat de celwolconsumptie het verbruik van kunstzijde tenslotte zou overvleugelen, gelijk dit voor het overige in Duitschland al jaren geleden kon worden vastgesteld. Voor wat de geheele wereldproductie van kunstzijde en celwol betreft, werd onlangs door het Amerikaansche vakblad Rayon Organop medegedeeld, dat de kunstzijdeproductie in 1942 kon worden aangenomen op 1447 milliard lbs tegen 1145 milliard lbs in 1940 en die van celwol op 2026 milliard lbs tegen 1082 in 1940. Volgens deze cijfers zou de productie van kunstzijde van 1939 tot 1943 derhalve met 26% gestegen zijn en die van celwol met 87%, terwijl de totale productie van kunstgarens met 56% zou zijn vooruitgegaan, namelijk van 2228 tot 3473 milliard lbs. Ongeveer de helft van de toename der kunstzijdeproductie zou voor rekening van de Vereenigde Staten zijn gekomen, die daarmede hun leidende positie onder de kunstzijdeproducenten nog verder zouden hebben versterkt. Na de V.S. komen in belangrijkheid Japan, Duitschland, Italië en Engeland. In welke volgorde de celwolproductie over de ver-

schillende landen verdeeld is, werd niet vermeld, doch voor kunstzijde en celwol samen werd Duitschland bovenaan op de lijst geplaatst, met Japan als tweede en de V.S. als derde.

De belangen van de A.K.U.

Het Financieele Dagblad recapituleerde haar aanleiding van een en ander nog eens de financieele belangen, welke de A.K.U. bij de Amerikaansche kunstzijde-industrie heeft. De resultaten van deze industrie zijn de laatste jaren vrij stabiel geweest en de A.K.U. heeft dan ook nog een aanzienlijke vordering in den vorm van achterstallig dividend van Amerikaansche dochtermaatschappijen. Van de North American Rayon bezit zij vermoedelijk de helft der aandelen, ca. 250.000 stuks, waarop de laatste drie jaar telkens ongeveer \$2.50 werd uitgekeerd. Een uitkeering van \$2.50 beteekent voor de A.K.U. derhalve een bate van ca. \$625.000, hoewel het blad hierbij niet vermeldt, in hoeverre deze baten nog moeten worden verminderd met de dividendbelasting, welke in Amerika tusschen de 30 en 40% bedraagt. Ook de American Bemberg en American Enka zullen gunstige dividenden hebben afgeworpen. Van laatstgenoemde onderneming bezit de A.K.U. 200.000 aandelen, waarop \$5 dividend werd uitgekeerd, zodat dit bezit voor de A.K.U. alleen reeds een bruto-bate van \$1 miljoen zou afwerpen. Het blad komt tot de conclusie, dat de Amerikaansche baten der A.K.U., herleid tot een dollarkoers van f 1.88, overeen zouden stemmen met ongeveer 2% van het aandelenkapitaal der A.K.U. Inderdaad heeft de A.K.U. een interessante internationale risicoverdeeling, daar zij ook vrijwel het geheele kapitaal van de Deutsche Glanzstofffabrieken in haar bezit heeft, terwijl daarnaast de laatste jaren vóór den oorlog het Nederlandsche bedrijf technisch geheel werd gemoderniseerd en met den bouw van een groote celwolfabriek een aanvang werd gemaakt. Wanneer wij nu een koers van 187 voor aandelen A.K.U. vergelijken met een koers van 250 voor aandelen Nyma, welke onderneming, blijkens het jongste prospectus, na den oorlog nog moet gaan moderniseeren en die bovendien slechts belangen bij de kunstzijde heeft — en niet over een internationale verdeeling van risico's beschikt — dan doet zich hier ongetwijfeld een koersanomalie voor, waarbij aan een relatief te lage waardeering voor aandelen A.K.U. moet worden gedacht. Het wil ons zelfs voorkomen, dat aandelen A.K.U. eveneens betrekkelijk goedkoop zijn, vergeleken met aandelen Philips en Unilever, die resp. 369 en 296 noteeren.

Na-oorlogse perspectieven.

Wij zeggen „betrekkelijk”, omdat niemand uiteraard een oordeel kan hebben over de absolute waarde van aandelen na den oorlog. Wij laten daarbij nog in het midden, of de mogelijkheid van industriele overproductie na den oorlog aanwezig moet worden geacht, aangezien dit een risico is, dat voor vrijwel alle industrietakken even zwaar weegt.

Na de bovenstaande beschouwingen lijkt het niet zoo heel waarschijnlijk, dat de kunstzijde en de celwol terstond een hevige concurrentie zullen ondervinden van ruwe wol en ruwe katoen, juist omdat de kunstzijde- en celwolindustrie er in geslaagd zijn, haar kostprijs buitengewoon te drukken. Het zijn zwaar gekapitaliseerde industrieën, die steeds verder met hun kostprijs naar beneden kunnen gaan, als zij de gelegenheid hebben, op volle capaciteit te werken. Daarentegen zullen speciaal in Amerika de agrarische belangen voorshands aan hoge prijzen vasthouden, hetgeen een verdere uitbreiding van de kunstmatige vezelproductie in de hand werkt. Iets geheel anders is het, of de industrieën door de betrokken regeeringen in staat zullen worden gesteld, om op hun aandelen hoge dividenden uit te keeren. Ten

aanzien van deze vraag kan men moeilijk optimistisch zijn. Groote ondernemingen zijn met betrekking tot hun rentabiliteit zoo gemakkelijk controleerbaar, dat de prijsbeheersching hier feitelijk vrij gemakkelijk spel heeft, zoals ook in Amerika gebleken is, toen de celwolproducenten het vorige jaar gedwongen werden, hun prijs met 1 \$ct per lb. te verlagen, nadat de prijs in 1937 reeds met 3 \$ct was verlaagd. Wij zullen ons op geen andere wereld moeten voorbereiden. Dat de groote industrieën daarin een belangrijke rol zullen blijven spelen, spreekt vanzelf, maar het is eveneens vanzelfsprekend, dat deze industrieën in de eerste plaats zullen worden beschouwd als onderdeelen van het nationale productieapparaat, in dien zin, dat het algemeene belang zal praevaleeren boven het individueele belang van kapitaalbezitters, die aandelen in zulke ondernemingen hebben verworven. Dit is niet alleen rechtvaardig, maar lijkt ook economisch verantwoord, omdat het tenslotte, zooals na de crisis van 1929/'30 wel gebleken is, toch de gemeenschap is, welke in geval van nood de financieele risico's moet overnemen. Het is ook de staat, die door economisch politieke maatregelen dikwijls het voorterrein voor de groote industrie moet effenen en dit zal in de toekomst wel in toenemende mate het geval blijken. De industrieën worden, hoe men de zaak ook bekijkt, in toenemende mate van regeeringsmaatregelen afhankelijk en dit brengt mede, dat men ook in het financieele beheer zijn vroegere onafhankelijkheid voor een deel zal moeten prijsgeven. Het is zelfs niet aan te nemen, dat in geval er na den oorlog een regeling met het geld zou moeten worden getroffen, de ondernemingen op eigen gelegenheid en volgens hun statuten een afzonderlijke regeling voor de aandelenkapitalen zouden kunnen ontwerpen, omdat het begrip particulier bezit de laatste tien jaar geheel van inhoud is veranderd, d.w.z. de particuliere beschikkingsmacht uitermate ver aan banden is gelegd.

Wat de beurs betreft, hier eischt de staatsfondsenmarkt tegenwoordig vrijwel alle belangstelling voor zich op. De 3½% leeningen stegen boven pari en zelfs was dit het geval met de oude onaflosbare Drieën, terwijl de 3% Nederland 1937 den parikoers naderde. De gestaffelde leening zette haar verbetering boven de 101% voort en wanneer er niet voortdurend aanbod was geweest in de 3½% oorlogsleeningen — vermoedelijk was dit aanbod voor een deel afkomstig van de rijksfondsen — zouden ook deze leeningen nog sterker gestegen zijn dan nu reeds het geval was. Men mag aanemen, dat de markt thans rijp is voor een nieuwe groote emissie en ook in technisch opzicht zou een dergelijke transactie gemakkelijk kunnen worden uitgevoerd, nu de diverse groote instellingen daarvoor vermoedelijk de noodige middelen hebben kunnen vrijmaken.

„RADIO-VARIA”

Het Omroepprogramma van

12 tot en met 18 Maart 1944

9.15 uur: „Zondagmorgen zonder zorgen”, een opgewekt programma met de trekvogels van Wessel Dekker en Gerard van Krevelen en zijn orkest.

10.00 uur: „Kruisen van ijzer — kruisen van hout”, een programma voor Hieldengedenkdag, samengesteld door Herman Kramer en Willy d'Ablaing.

11.30 uur: „De stem der H”. Een uitzending van en voor de Germaansche H in Nederland.

11.45 uur: „Voorwaarts kameraden”, het wekelijksch frontjournaal, waarin H-oorlogsverslaggevers berichten over den strijd voor en den opbouw van Europa.

13.30 uur: „De schijnwerper”. Omroepkroniek van kunst en letteren, onder redactie van Jaap van Kersbergen.

15.00 uur: „De allerfameuste zeeroover Claes Compaen”. Een luisterspel, bevattende zijn won-

derlijke, vreemde en landschadelijke drijftochten.
18.15 uur: „Nederlandsche volksklanken”.

MAANDAG 13 MAART 1944.

11.30 uur: Instrumentale voordracht door Toon van Dongen, hobo en Felix de Nobel, piano. Werken van S. W. Muller, Leon Stekke en Hugo Godron.

15.15 uur: „Eick wat wils”, een vrolijk programma met Nel Brink, Johan Jong, Frans van Cappelle en zijn Musette-orkest en de Melodisten o.l.v. Karel Stoete.

18.00 uur: Friesch praatje van den B.N.O.

18.05 uur: Het vermaarde trio Pasquier.

20.00 uur: Concert door het Omroep-symphonie-orkest o.l.v. Pierre Reinards, m.m.v. Luctor Ponse, piano. Uitgevoerd worden werken van dr. Joh. Wagenaar, Henk Badings, Hugo Wolf, Hermann Unger e.a.

DINSDAG 14 MAART 1944.

10.15 uur: Piano-voordracht door Guus van den Akker. Werken van Haydn, Chopin en Röntgen.

11.15 uur: „Tusschen najaar en lente”. Marcel v. d. Velde leest een fragment voor uit „Sneeuw en houtrook” van Emiel Buysse.

12.15 uur: „Variaties voor orgel, piano en orkest”.

14.00 uur: „Gaat Stalin werkelijk ter kerke?”

Een uitzending verzorgd door M. Wladimirow.

15.30 uur: „Zonnestrallen in ziekenzalen”, door Frans Verlaan.

16.00 uur: Middagconcert door de Arnhemse

Orkestvereniging, o.l.v. Jaap Spaanderman.

18.00 uur: „Binnenlandsch gesproken overzicht van den B.N.O.”.

19.15 uur: Het groote avondprogramma: „Bonte verscheidenheid”. U hoort o.a. een bonte avond, welke wordt uitgezonden vanuit den dierentuin te Den Haag. De Omroep verzorgde dit programma voor de gemeenschap „Vreugde en Arbeid” van het Nederlandsche Arbeidsfront. Medewerkenden zijn: het Omroep-Symphonie-Orkest o.l.v. Josef Holzer, m.m.v. Gré Brouwenstein en na de pauze het dansorkest van Theo Uden Masman en de Rocardi's, accordeonisten.

WOENSDAG 15 MAART 1944.

11.30 uur: De tenor Piet Zwager, aan den vleugel begeleid door Willy François, zingt liederen van Massenet, Chaminade, Bernhard Zweers e.a.

14.00 uur: Jan Bleumers, viool en Pierre Palla vertolken werken van Schubert, Turina e.a.

15.15 uur: Gerard van Krevlen en zijn orkest met zang van Maria Rose.

18.05 uur: Licht concert door het Omroep-Amusementsorkest o.l.v. Elzard Kuhlman.

20.15 uur: „Over het voorjaar en de min...”.

DONDERDAG 16 MAART 1944.

11.00 uur: „Gestalten uit de Duitsche letterkunde van vandaag”. George de Sevooy spreekt over Jacob Kneip.

12.15 uur: Frans van Cappelle en zijn Musette-orkest brengen musette-klanken.

13.05 uur: „Kleine wijzen van groote allure”, uitgevoerd door het Omroep-orkest.

14.00 uur: Poëzie op het platteland.

15.30 uur: „En hier is de koffergramfoon”.

17.30 uur: Nieuws in een notedop.

19.15 uur: „Concert door het Concertgebouw-orkest”.

21.30 uur: Zevende lezing in de serie „Hoe wordt een lied gezongen”, door Leo Riemens.

VRIJDAG 17 MAART 1944.

11.30 uur: Frieda de Jong, sopraan; J. van Kampenhout, bariton en Willy François, piano.

13.05 uur: Gerard van Krevlen en zijn orkest, met zang van Lia Dorana.

15.30 uur: Albert Loerkens en Pierre Palla vertolken de sonate in d groot voor cello en piano van Bach.

20.00 uur: „Van allemansgading”, een bont en afwisselend Vrijdagavondprogramma.

ZATERDAG 18 MAART 1944.

10.00 uur: Licht ochtendconcert, verzorgd door Gerard Lebon en zijn orkest.

13.30 uur: „De wekelijksche wandeling”.

14.00 uur: Zaterdagmiddagconcert door het Rotterdamsch Philh. Orkest o.l.v. Ed. Flipe, m.m.v. Simon Admiraal, piano.

15.00 uur: Muzikaal variété, een bont Zaterdagmiddagprogramma met vele medewerkers.

18.10 uur: Bandi Balogh en zijn Hongaarsch orkest.

19.30 uur: „Verloopen tij”, eerste deel van een spel in zeven deelen van zeevaart en liefde, naar het gelijknamige tooneelstuk van Klaas Smelik.

20.00 uur: Wereldschlagers.

N.V. AMSTERDAMSCH TEXTIEL-PRODUCTEN-ONDERNEMING.
voorteen B. I. DE VRIES & Co.
O.Z. Voorburgwal 225-227. Amsterdam

Manufact. Groothandel „Utrecht”
v.h. MESSITZ' GROOTHANDEL
Hamburgerstraat 23. Utrecht. tel. 11751.
wil U gaarne van dienst zijn.

C. v. d. HELM & ZONEN
TRANSPORTBEDRIJF
Aannemers van Grondwerken
Saeenstijnstraat 176. tel. 779358
VOORBURG

Aannemersbedrijf v.h. JON. H. VENS
Wegen-, water- en bebouwing
Grond- en rioolwerken
Schutheevlaan 57. Badhoevedorp.

FOTO Brandsma KINO
AMSTERDAM ROKIN 105

DYCKERHOFF'S
CEMENT HANDELMIJ N.V.
DEN HAAG - JOH. DE WITTEL 16
TEL. 333996/7
ALLE SOORTEN BOUWMATERIALEN

J. FORTUENS
Grote Houtstraat 109 - HAARLEM
naast Cinema Palace
GROUD - ZILVER EN HORLOGES
INKOOP - VERKOOP - TEL. 13700

Fa. N. HAGENAAR
Groothandel in fruit en groenten
Centrale Markthalen Loods 14-15
Telefoon 85337. Amsterdam

HILLESUM & Co. N.V.
Den Haag, Huygensplein 4. tel. 110738
Gereedschap en ijzerwaren, artikelen
voor de huishouding land- en tuin-
artikelen

Maison Moderne
Damesstassen en brouterieën
Den Haag - Rotterdam - Amsterdam

BANK VOOR NEDERLANDSCHEN ARBEID N.V.

Keizersgracht 452 - AMSTERDAM - Telefoon 38121

BIJKANTOOR ROTTERDAM
SCHIEDAMSCHESINGEL 43b
TELEFOON 34327

BIJKANTOOR UTRECHT
D R I F T
TELEFOON 18341

ALLE BANKZAKEN

VERTEGENWOORDIGING VAN BANK DER DEUTSCHEN ARBEIT A. G.
BERLIN - WESTBANK N. V. (BANQUE DE L'OUEST S. A.), BRUSSEL

AMSTERDAMSCH BAZAR

GEN. CRONJESTRAAT 134-138. TELEFOON 16627. HAARLEM
Bewindvoerder: S. H. DE RIDDER-BYSTER

LINMIJ N.V.

Huishoud en Chem. Wassen
Linnenvéruurintr.

Amsterdam
telef. 80404

Den Haag
tel. 111473

Rotterdam
tel. 26458

NEDERLAND

Maandblad voor het geestesleven in
Nederland Duitsland en elders.

Onder leiding van:
Willem Haughton
Rudolf Steinhilber
Marius van Lokhorst
Frans Vermeulen

Abonnementsprijs f 2,- per half jaar.
Losse nummers 35 cent

Administratie en redactie: Louise de Cotignyst. 2. 's-Gravenhage
Tel. 770430 Postrek. 218053

In DEN HAAG:
Den eten bij Kam. Prijzine
38 WAGENSTRAAT 38 (naast Scala)
Diners van f 0.75 af (zonder bon)

Verbandsstoffen, Geneesmiddelen,
Verpakkingsartikelen.
DROGISTERIJ CENTRAAL
Prinsstraat 58, Den Haag

GEBRS. HARTGRINK VLEESCHWARENFABRIEK N.V.

's-GRAVENHAGE, WESSELSSTR. 39-47
Telefoon 334825
SPECIALITEIT FIJNE DUITSCHE
WORSTWAREN

AANNEMERSBEDRIJF J. Z. VROUW
Haringkade 83 - 's-Gravenhage
Telefoon: 556231
TRANSPORT, GROND-, STIJN- EN
METSELWERKEN

H. VAN STELTEN
JUWELIER - ANTIQUAIR.
KERKSTRAAT 146-O. TEL. 33103.
AMSTERDAM

TAXATIES

Onroerende goederen, hypotheeken,
assurantiën

J. C. VOOGD, Makelaar

KEIZERSGRACHT 162. TEL. 33491
AMSTERDAM
Huizen te koop voor geldbelegging.

BOUW- EN AANNEMERSBEDRIJF W. GISKES

JOH. VERHULSTSTRAAT 80. TEL. 20837
Timmerfabriek
L. HOUTSTRAAT 11-12. Amsterdam

WILBUR

DR. H. F. VAN DER MEER
Bureau voor Handel en Techniek
Prins Hendrikade 34. Amsterdam
tel. 48644-48744
ALLE HANDELSTRANSACTIES

oud papier

textielafvalten, oud lijfz, kottet in elke
hoeveelheid

JAC. VELZEL
Gilles v. Leidenbergstr. 24. A'dam (W.)
Telef. 80129 - 80695 - 95061 - 19944

N.V. v.h. M. VAN DOP'S BOUWBEDRIJF

VOORSCHOTEN
GEVESTIGD SINDS 1816.
Woonhuis en kantoor, Oranjestad 39
Telefoon 271 - Postrekening 271740
Alle voorkomende werkzaamheden.